

VEN. GUIBERTI ABBATIS
TRACTATUS DE INCARNATIONE
CONTRA JUDÆOS.

AUCTORIS EPISTOLA NUNCUPATORIA.

264 Patri et domino sanctæ Suessionensis Ecclesie decano BERNARDO indignus admodum prænomine suo.

Petitionem tuæ sanctitatis biennio distuli, sed jam nunc nescio si digne paruerim. Fateor enim tibi Dominum, quem communem testor, multum me hujus postulationis puduit, dum tuam de me opinionem majorem sentio quam merui. Scientiæ enim imbecillitatem expaveram, et dum inexperta, et quæ Gregorius Hieronymosque terrere poterant, exigor, sub assumpto turpiter fasce veritus casum, quantum licuit, urgentem te dilationibus hucusque suffugi. Inauditas plane et male subtiles quæ nostræ intenduntur fidei controversias refellere, perspicacissimi animi postulat puritatem. Dominicæ namque Incarnationis illa sinceritas oculo vestigatur non nisi a quibusdam imaginationibus lautiore, quibus cum me noverim acerrime præpeditum, nimirum valde cum id aggredi cogerer, æstuabam.

A Si enim id facerem, et res vilipensionem pateret, (cogitabam secundum hominem) hoc mei honoris posse fieri detrimento, imo, quod magis verendum est, tepide tractare de talibus Ecclesiæ poterit officere documento. Attamen pensans quod tantopere orationem præmittere me rogasti, ad eum qui omnia mea hactenus coëpta juvisset, cor appuli, demumque, si qua possem, super tuo negotio elaborare tentavi. Si quid in eo bene potui, in hoc tibi ascribo, quia tuæ summæ humilitati humiliter obtemperare proposui. Cum puer essem et sub pædagogo agerem, accidit me quædam admodum sæculares litterulas dictitasse (19); quod cum magister idem ægre tulisset, dormienti astitit cano persona capite, dicens: Volo mihi rationem de litteris reddas, verumtamen manus quæ scripsit non est illius personæ quæ scripsit. **B** Quod cum esset mihi ab ipso relatum, animadverti quod aliquid mihi internæ lucis impenderet Deus, ut manus mea piis serviret operibus.

LIBER PRIMUS.

DE CONCEPTIONE FILII DEI INTRA VIRGINEM.

CAPUT PRIMUM.

Cur tractatum fuerit aggressus rationem reddit auctor. Tolerabile utcunque est, cum ab his fidei nostræ detrahitur qui ejus nequaquam dogmata susceperunt. At cum hi qui Christi reconciliati videntur gratia adversus eandem controversiarum dentes et linguæ macheras exacuunt, omnium bonorum animi pie æmuli tali auditione tabescunt. Etsi Judaica inertia de Filii Dei intra Virginem conceptione submurmurat, nimirum res est inolita genti, et pudendum quiddam sibi æstimat incuti, cum a suis Deum, qui sibi Salvator advenerat, progenitoribus traditum audit cruci. Porro Christianus, qui hoc ipso censi nomine non refutat, qui, quamvis miser et tepidus, **C** ecclesias tamen intrat (20); altaria aliquoties et sacerdotes honorat, dum Eucharistiæ fidelium et peccatorum confessioni communicat (21); qui Dominicæ memorias passionis adorat, et interdum etiam elee-

mosynarum largitiones affectat. Is, inquam, quare Judaicis sermonibus se inclinat? Quare eorum adversum nos contentiones assumit ac roborat? Susurria eorum qui per se grunnire non audent, suo, quo Deo iudice brevi florebit, potentatu sustentat; et quod illi in faucibus vix loquuntur, iste promulgat, et, o mirum! verborum suorum superstitionis arguitur, ægre fert, vix tolerat, sese Christianum inelamitat. Et quis furor est, ut qui Judæum aut paganus se haberi aut vocari respuit, eorum cæremotias tueatur, et instituta defendat, in leges odium Christianas exerceat, imo id ipsum vituperet quod adorat? Dum cum Judæa quadam facetissima de hoc ipso colloquerer, extremæ, ait, dementia est sui quas dicit Salvatoris imagines hominem adorare, et idem mox quod adoravit, postquam recesserit, subsannare.

Plane hunc non incongrue Neutericum novo vocabulo dicam, qui neutrum sectatur, dum ea quæ

(19) De his fuse in Vita sua.

(20) Joannem hic comitem Suessionensem intelligit.

(21) Vita Guib., lib. III, cap. 15, infra.

laudat jura non prosequitur, et quæ videtur prosequi Christiani studii jura non laudat. Haurit ergo homo nequissimus ex Hebræorum confabulatione verba nefaria, et quæ sint nostræ pudicæ fidei non modo dictu, sed vel auditione gravissima. Certe credideramus hactenus, quia legeramus Virginem illam unicam, sine exemplo Deiferam, in universo mundo interemisse pravitates hæreticas. Sane ex ea Natus capita confregit inimicorum suorum (*Psal. LXXVII, 22*), ipsa sunt capita draconis dati in escam populis Æthiopum (*Psal. LXXXIII, 14*). Et unde huic valentissimæ dominæ accedet impotentia? quin etiam conterat verticem capilli in delictis suis perambulantium (*Psal. LXXVII, 22*). Quisquis contra Virginis partum disputat, in Spiritum sanctum blasphemat. Nemo autem sanus dubitat quin felix eadem fuerit Spiritu sancto secunda: non est ergo blasphemia hæc remissiva.

Audieramus beatitudinem mundicordium, quod hujusmodi visuri sint Deum (*Matth. v, 8*). Joannes, qui nemini secundus in natis est mulierum; solvendæ calceamenti Jesu corrigiæ se profitetur indignum (*Luc. III, 16*). Hi agni carnes coquunt aqua, et foedem nimium ab eis dissipatur calceamenti corrigia, qui genituram Salvatoris discrepare non æstimant ab aliis, nec habere mysteria. Omnium a sæculo sanctorum, et qui ante gratiam prævidere fiendum, et sub gratia tractavere de facto, super hujus consideratione sacramenti puritas intellectualis emarceat. Ubi etsi scintillam momentaneæ intentionis pius quilibet contemplator habuit, ad id tamen quod comprehendendi non poterat, oratione caruit. Meritoque super hoc hominum perspicacitas siluit, ubi totius eorum naturæ exemplum defuit. Ad hoc itaque capiendum nulla subtilitas spiritualis evaluit: *Generationem enim ejus, ait propheta, quis enarrabit (Isa. LIII, 8). Nunquid etiam dicet homo: Homo natus est in ea; et ipse fundavit eam Altissimus (Psal. LXXXII, 5).*

Si ergo nulli mundicordes, si nec uterinus cognitor Baptista Joannes, si neque propheta, neque apostolus quidpiam super tanto præsumpsere negotio, quid sapiet, precor, animus, impudicitis enormibus sordens, apud quem flagitiosa commercia nihil residui habuerunt? Si Paulus nec ad tertium raptus cælum ausus est quidquam tale, optime congruit modo de his hominem turpissimum disputare? Si ipse ex affectu laudaret, laus ejus in se deficeret; in ore enim peccatoris nequaquam speciosa laus esset (*Eccli. xv, 9*), ne dum omnium spurcissimus cum nostræ exordia salutis exprobrat, et partus cælo ac terra digniores infamet. Dissererem de ejus genere et moribus, nisi mihi per sequentia sese largior aperiret locus. Certo autem nobis constat certius quia continuis ingentium facinorum libidinumque motibus in supremæ hujus blasphemix venit casus. Sed jam aliqua maledictorum ejus proponamus, quibus, quia ex putidissimo Judæorum fonte prolata sunt, ita respondeamus ut impuri dogmatis susurriones cum

A suo promulgatore claudamus. Mariæ vero erit, si sui supplices secundos exitus habeamus.

CAPUT II.

QUÆSTIO JUDÆI.

Nullus, inquit, nisi qui desipiat, credit Deum ad uteri femineî sese dimittere voluisse vilitatem, et consuetudinarii incrementi pertulisse moras. Illud potissimum horron est ut is, qui Deus diceretur, per mulieris virginalia funderetur. Isdem quoque natus, cum non dissimilia humanitati membra haberet, et feminalibus usus est, et edendi ac bibendi necessitati subjacens, his etiam quæ consequuntur ærumnis addictus est. Unde prorsus ridiculum est ut is talis Deus habeatur qui in nullo a miseris discrepare communibus videatur. Porro si dicatur quia de Virgine natus fuit, falsissimum est, quia homo, tanta infirmitate depressus, contra leges naturæ nasci non potuit. Maximum denique huic sententiæ robur accessit quia cum latronibus ipse et latronum morte decessit. Et unde malum se potuit resuscitare, qui non prævaluit tam putendi exitii facta vitare?

Hæc ille. Nos autem:

SEQUITUR QUÆSTIONIS SOLUTIO.

Deus incomprehensibilis, continens et implens omnia, corporalibus pollui non potest. — Deus, cui nullus similis, ne siléas neque compescaris (*Psal. LXXXII, 2*), sed imple faciem ejus ignominia (*Ibid., 17*), qui minuit nomen tuum. Mihi enim nihil attinet de his qui foris sunt judicare (*I Cor. v, 12*). Quæramus tamen ab utrisque Deum incircumscripsum omnia regentem credant, nec ne. Si dicant eum aliqua, licet magna, corporalitate finitum, et ac si senem gloriosum ex Danielis libro majestative confingant, quod dicere sunt soliti, quoniam oculos et aures, manus, uterum et pedes Dei ubique Scripturarum reperiunt (*Dan. x, 6*): et nos pariter nescio quam avem eum dicemus, quoniam alatus legitur et volasse, ut est: *Sub umbra alarum tuarum protege me (Psal. xvi, 8). Et: Filii hominum sperabunt sub alarum tuarum tegmine (Psal. xxxv, 8). Ascendit quoque super Cherubim, et volavit (Psal. xvii, 11).* Quod si quemquam eorum dici hujus pudeat, et Deum incomprehensibilem, ut est, esse concedat, respondeat mihi an is, qui ubique totus est, et universaliter quæ creavit adimplet, corporalibus, quæ in mundo sunt, aut etiam spiritualibus immunditiis polluat? Totus enim ubique omnia continet ac implet, ut diximus. Quod si dicat, quod et verum est, naturam illam impenetrabilem alterius non posse naturæ diversitate foedari, consequenter inferimus quia nec Deus potuit aut debuit, aut sua, aut materna, humanitate gravari.

INTERROGATIO.

Deus creaturas condidit bonas. — Subinde interrogatio subsequatur: Utrum bona an mala Deus fecerit quæ creavit? **264** Haud dubium plane quin bona et valde astruat (*Gen. I, 31*). Licet enim post hominis creationem solita Moyses verba tacuerit

scilicet *Deus vidit quod esset bonum* (Gen. 1, 10), A quod constat non sine mysterio factum, tamen esset omnimoda absurditate plenissimum, si humiles creaturæ hominum subsidio factæ, valde dicerentur bonæ, et is qui ad Dei imaginem est conditus inferior fieret bonitate. Imo valenter excellit; nam præpostere Conditor ordinasset, si bruta intellectua- libus prætulisset. Si ergo bona a Deo est condita natura mortalium, quod utique est, quid aspernaris quod creaturæ conditionaliter bonæ pius auctor illapsus est?

De originali peccato. Circumcisio et sacrificia per fidem profuere Judæis. — Quod si de originalis peccati contagio, de quo tamen apud Judæos silentium est, agitur, dicemus quia quicquid hoc remedio egue- runt, fide sua potius, ut parentum, quam circum- B cisione, seu cæremoniis mundati sunt. Verbi gratia, feminæ apud Judæos quondam fideles recens natæ et mortuæ, nec etiam ad templum cum hostiis delatæ, nunquid iere perditum? Certe fides non per sacrificia, sed sacrificia valere per fidem; et locus in feminis circumcisioni non erat. *Respexit enim Deus Abel, inde [al., et ad] ejus munera* (Gen. iv, 4). Ergo quicumque vel in circumcisione, seu præputio, tunc temporis salvabantur, fide meruerunt sua parentum- ve salvari. Non immerito itaque in Actibus apostolo- rum dicitur: *Fide mundans [al., purificans] corda eorum* (Act. xv, 9): licet nostris hostibus confutan- dis, hæc minime susceptibilis apud ipsos nequaquam Scriptura conveniat. Sine fide etiam in baptismo C cætera sacramenta cassantur. Virgo igitur paritura Deum, fide sibi munditiam, ubi Deum susciperet, comparavit. Sed jam ad susceptam seriem redea- mus.

CAPUT III.

QUESTIO SEQUITUR.

Creditur a vobis Deus omnipotens. Et certe om- nipotens non fuit, si ad hominem, quem bene fece- rat, pro redimendo suscipiendum pietate duci non potuit. Peccare enim, est impotentia; pietate supe- rari, potentia. In hac enim quam dicitis infirmitate plus potuit. Fecit enim quod debuit. Specialiter sane Deus misericordiarum debitor est. Cur nobis non proponitis quod vos continua murmurationum, et querelarum obstinatione rebelles, quasi aquila pul- D los in deserto circumtulit, multimoda idololatriarum repetitione damnatos in terra promissionis tamen fovit. In lege et prophetis vestris non modo miseri- cors, quod est in natura, aut miserator, quod est in efficientia, sed ipsa essentialis misericordia voci- tatur, etsi ipse aliter se egisset, seipsum profecto negasset.

Dicitis igitur quia feminei ventris humilitas divi- næ sublimitati non congruit. Quare, inquam? Quia tot sunt præsertim in sexu femineo fragilitates ut ipsa sibi plerumque natura sordescat. Et cum sibi ipsa humanitas ob frequentes quibus obsita est mi- serias indignetur, ignavum est credere quod his di- vinitas unquam implicari pateretur.

SOLUTIO.

Quare humanam Deus potius quam angelicam as- sumpsit naturam. — Bene sensa sunt hæc. Debuerat ergo Deus propter evitandos carnis fetores, angeli- cos sibi uteros præparare. Hos forsitan aptiores conceptioni ipsius poteritis judicare. Minime gen- tium. Non legistis quia *cæli non sunt mundi in con- spectu ejus* (Job xv, 15). Et: *In angelis suis reperit pravitatem?* (Job iv, 18.) Si de dignitate agitur, nil Creatori in creatura dignum. Et cum sit tanta Con- ditoris puritas, ut conditorum omnium justitiæ ha- beant unde displiceant, illam rationalem, quæ vi- debatur infirmior, naturam congruentissima sibi ratione connexuit, ubi præter ullam meriti spem sola gratia dignationis apparuit. Nam si angelos apprehendisset, supparilitas quædam videri, quia incorporei sunt, ex assumptione contigua potuisset. Unde et in libris vestris, rebus crebro indignissimis comparatio divina subjicitur, ut quidquid apud ho- mines dignius æstimatur, in Dei comparatione pre- matur, et ubi Deo bonis indignæ hominibus simili- tudines dantur, nullatenus ei conferenda quæ sunt hominibus pretiosa putentur. Hinc est: *Stridebo subter vos sicut plaustrum onustum feno* (Amos ii, 15). Et: *Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino* (Psal. lxxvii, 65).

Fragilitas bifariam accipitur. — Quid de fragili- tate causarum? hæc bifariam solet accipi. Quia et cibi, potusque, ac somni necessitas, et peccandi C labilitas consuevit appellari. Plane in paradiso pec- cati adhuc fragilitate et morte suspensa, ex necessi- tate vescendi, bibendi dormiendique fragiles erant illi generis nostri principes. Quod pareret eis fragilitas illa peccatum, si contigisset non præterire manda- tum? Ex libro tuo habes: *De omni ligno paradisi co- mede* (Gen. ii, 16). Et: *Quia misit Dominus soporem in Adam* (Ibid., 21). Hæc dicebantur ei. Hæc in eo cum esset immunis a peccato fiebant. Quid horret Deus in homine? non naturam utique, quam ipse condidit, sed malum quod homo addidit. Quod si horreret, fa- cturam utique suam justissime detractioni expone- ret. Nam si ipse quod statuit, exauctorando ac vili- pendendo destituit, prævaricatorem se constituit.

Sed absistat hæc vecordia. Celeberrimum est in libris tuis Deum et filios et deos homines sæpius appellare. Ne corruptionem carnis et uteri fetores attendas. Non æstimes Deo quidpiam præter peccata fetere. Non habet Deus nares tibi pares. Legisti Noe altari post diluvium fabricato holocaustum de avibus obtulisse, et Deum odorem suavitatis hausisse (Gen. viii, 21). Et quæ in tali vapore voluptas? Forsitan tu Deum æstimas nebulonem, ut palinis fuman- tibus delectetur, et assarum carniarum flagrantiam libenter absumat. Certe sobriis hominibus idipsum quod usui præparatur, et nidor displicet coquina- rum, ne dum Deo placeat putor avium exusta- rum. Putasne quia quod hominibus est putidum, Deo suave redoleat? Depone suillum caput, et sen-

sum rejice carnis. Spiritualibus spiritualia compara. Deus spiritus est, et solius virtutis haurit odorem, et sola morum vitia sibi sordent. Ubi ergo Deus bona animæ universa congesserat, nullatenus in virgine fragilitatem corpusculi horrere debuerat.

CAPUT IV.

QUÆSTIO.

Pro Filii Dei incarnatione nequeunt homines dignas grates rependere. — Quis vero ex vobis potest ipsam feminam arguere de peccato? At quoniam non suppetit unde arguatur, sola naturæ et sexus indignitas in causa est. Si Deus in propria persona ad homines descendisset, aut personam aliquam divinam, unde nescio quo modo nasceretur, sibi adhibuisset, dum sibi in nullo de sua quidquam majestate minuisset, satis mediocres ab hominibus gratias meruisset. At quia totum pro eorum se contulit salute, humilitati et gratiæ, non est quod homo possit dignum rependere. Non fuit quod hominem magis potuisset instruere.

SOLUTIO QUÆSTIONIS.

Humana specie Deus apparuit. Inde concludit haud absurdum, Deum corpus humanum induisse. — Nonne Deus in veteri tua lege sub humana specie in convalli Mambre Abrahæ apparuit? (*Gen. xviii, 1.*) Et qui vestiri nostra ad horam imagine unius causa hominis voluit, id facere quandoque veraciter pro suæ imaginis salute non debuit? Tantum sane præcellere specialem debuerat utilitas generalis. Nonne illi tuo quem dicis Deo azymus panis, butirum cum vitulinis illata sunt carnibus. Deinde legitur comedisse, et discumbenti Abraham astitisse (*Gen. 6-8*). Et ne dicas angelum fuisse, lege Deum verbo ad Abraham habito abiisse (*Ibid., 53*); et duos angelos nominatim Sodomam contendisse (*Gen. vii, 1*). Perpende igitur Deum necdum incorporatum corporalibus cibis ac potibus indulisse. Et si tu Deum credis fuisse, nihil quantum ad humilitatem spectat, minus ego eum perpendo fecisse quam quod postmodum visus est hominem induisse. Creditur enim ille secundum opinionem tuam Deus corpus ex aere perfunctorium assumpsisse. Si ergo credis Deum incorporeum ad horam corporaliter manducasse, cur discredis pro tanto salutis humanæ negotio corpus aliquandiu suscipere voluisse. An personæ illi, licet expertissimæ fidei, pro filii denuntiatione plus debuit quam sæculorum salvationi. Porro in semine ejus benedicendæ erant omnes gentes (*Gen. xxii, 18*). Quod vos non intelligitis, quia non creditis.

CAPUT V.

Quid quod indignamini per feminæ puerperia fuissem? Cogor insolita loqui, et cum pudore maximo, sed ut B. Gregorii verbis utar: « Hanc ipse verecundiam in me reprehendo. » Qui enim tantas pii Redemptoris injurias non ægerrime fert, qui inaudita integerrimæ Matris probra non acerbissima animadversione refellit, qui hæc æquanimis audit, patet

A quia Christianus non sit, multoque rectius isti dicitur quod impius hic fueris, si pius esse velis. Quare zelo vehementi non efferar (22), cum videam, eos qui conjugia pulcherrima et honesta deserunt, et anus etiam sub maritis agentes, jamque rugosissimas assectantur, in quarum quoque abusione germanorum suorum rivalitati non parcunt, qui nulla desponsata Deo verentur, qui nullo studio fidei, sed perjurii et prodicionis aguntur, quorum patres et ex quibus isti maternæ Ecclesiæ, destructionibus institerunt, sacri ordinis cædes amarunt. Hi, inquam, ad reprobi sensus augmentum de divina disputant genitura, et assumpto Judæorum patrocinio, cum lingua eorum in terra transierit, in cælum jam posuerunt ora sua (*Psal. lxxii, 9*), et secundum usitatas sordes metiuntur divina mysteria, et cum putores exercitæ libidinis fastidire cœperit, ex se victa nequitia flagitiorum suorum crapulam in Christianas, imo in rerum cœlestium nauseant puritates.

Nec mirum si Deo, quem non vident, derogent, cum id genus in sese alterutrum implacabiliter hostes existant. Est tamen qui dicat aliquando: *Existimasti, inquam, quod ero tui similis, arguam te, et statuum contra faciem tuam* (*Psal. xlix, 21*). Interrogo itaque eos qui, dum turpissimos usus attendunt, virginæ et impassibilis munditiæ gloriam non agnoscunt. Adam et Eva quare, post transgressionem mandati, foliis pudenda texerunt? Antea nudi erant, et non erubescabant. Unde pudor? Justum fuit ut quandiu Deo obedirent corpora rationi, concupiscentialiter rebellia non haberent: at, ubi Deum postponerent, scdis illico in se motibus æstuarent. Hi sunt motus, qui in animas et corpora eorum qui gignuntur, peccatum originale trajiciunt. Conqueritur se proinde David in iniquitate conceptum (*Psal. l, 7*). Merito itaque erubuerunt, qui jam membrorum suorum dominos se non esse senserunt.

Quare pudenda corporis membra velantur. — Quæritur proinde a quibusdam quid causæ sit, quod tantopere ea membra velamus, cum nullas corporis nostri partes ea intentione tegamus. Non enim ea sola celamus, sed etiam propinqua eis loca, uti sunt umbilicus et crura videri vix patimur. Quare hoc? Cum moventur digitus meus, oculi mei, labia mea, meo nutu, mea voluntate moventur; et quia placide sub meo agunt imperio, nullum mihi pudorem incutiunt (*Rom. vii, 23*). At quia partes, de quibus agimus, contra jura totius rationis effreni quadam libertate feruntur, et quasi quædam diversa lex est, juxta Apostolum, in membris nostris repugnans ~~264~~ legi mentis nostræ, et captivos nos ducens in lege peccati, quæ est in membris nostris (*Ibid.*); idcirco juste erubescimus, quia velimus, nolimus, turpiter hæc erigi ex desiderii passione videmus. Verbi gratia, habe servum alias utilem, sed protervum, coram extraneis ei quidpiam imperare, aut

(22) De his in Vita sua pluribus agit Guibertus.

sermonem cum eo miscere dissimulo, et quantum A possum contego, quia si superbe se erigit, contemptum meum reputo. Jure ergo et virtute, et vestibus res contumax operitur, quia ad plurimam et carnis et spiritus contumeliam suscitatur. Sed ad rem redeamus.

CAPUT VI.

In statu innocentiae pudor nullus. Utrum generationi intendissent primi parentes, si in obedientia perstitissent. — Adam igitur et Eva, ante prævagationem, his vacantes motibus, beatissime impudentes fuerunt. Cui rei simillimum est quod infantulos et impubes plerumque pueros conspiciamus sine verecundia nudos incedere, qui, si titillationes aliquas paterentur, aut seipsos utique aut eos qui B possent occurrere vererentur. Beatus ergo primus primorum hominum status. Felix etiam ignorantia parvulorum, quia dum impassibilitatis moenibus circumdatur, angelica securitate lætatur.

Sed quærendum est, si obediendo persisterent, utrum duo sibi paradisum incolerent, an de posteritate, imo de prole curarent. Posteritas namque dici non potest, ubi decessor non est; sed nisi procrearent, numerum non facerent; nisi numerum facerent, ad id pro quo facti fuerant, non sufficerent. Tractandum igitur est quem modum generandi haberent, cum alter agendi, altera patiendi nulla unquam incentiva sentirent. Peccati immunitas utrobique constiterat. Peccatum autem concupiscentia est. C Quod si sine concupiscentia, cum et cætera omnia mala vacarent, miror, sed definire non audeo, si non et utriusque virginitas indemnitas foret. Virginitas enim bonum est: virginitatem igitur deperire malum esset. Jesu bone! licet majora per te meruerimus, quid munditiæ, quid tranquillitatis in primo parente perdidimus?

Voluptates virginitatis ingerunt contemptum. — Facilitant itaque sordidis rictibus hostes deificæ nativitatis verba potentia. Dicam, et astruam certe digniora fuisse illa membra, quæ illi tunc partui deservissent, quam sint ora spurcissima, quæ se quotidianis fraudibus et luxuriis imbuunt, et vivifica sacramenta derident. Quid, quæso, displicet in his membris, nisi fædæ voluptatis expletio? Aufer libidinis suspicionem, non erit quod hõrreas, sed quod venereris. Vos qui turpitudines amatis, juste damnabimini, qui ea ipsa quæ vos turpes efficiunt membra damnatis. Deus omnipotens, quid gratius, quid bonæ menti suavius esse potest quam vera virginitas et illibatus animus? Nos audieramus ex Osee quia *vinum et ebrietas aufert* [al., *auferunt*] *cor* (Osee iv, 11). Et Joel de tuis loquitur: supra potationi communicans: *Puerum, inquit, posuerunt in prosti-*

bulo, et puellam vendiderunt pro vino, ut biberent (Joel iii, 3). Dic mihi quod vinum est germinans virginès (Zach. ix, 17), cum soleant facere pudicitiarum cætera vîna jacturam? Scio quia nescis; et ego adhuc inferam, quia illud idem est vinum, quod in libro Judicum Deum lætificare et homines dicitur (Jud. ix, 13). An Deum aliquando bibisse putas, cum juxta litteram sensu deficias? Exponam tua tibi; interim si vis, garri.

Quid vinum lætificans Deum et homines, ac germinans virgines. — Vinum quod lætificat Deum et homines, Spiritus sanctus est qui Patrem Filiumque amore conjungit, Deoque subjungit homines. Quid autem amor nisi gaudium? et quod gaudium nisi in amore? hoc vinum, is scilicet spiritualis fervor, germinat virgines, quia nunquam nisi per cœlestis flammam desiderii mitigari poterunt carnis ardores. Si hoc Dei bonum, hoc pulchrum ejus est, ut nihil penes Deum melius pulchriusque putetur. Quis est qui horrere audeat virginis uterum? quis virginalis partus causetur egressum? Si velis hoc ob naturales detestari meatus, o, quoties hiremarum carniûm pridianas crapulas ore fetentissimo vomuisti? Quoties tetros vomices, et horribiliora flegmata, quam sit liquor ille, jecisti? Sensui tuo respondeo. At Deo talium auctori nihil dedecens præter peccata scio.

Quod Deus nullam in utero Virginis labem contraxerit. — Habes ergo in primis parentibus formam impassibiliter generandi, quam quis [f., quamvis] qui ad effectum ducere poterat, si perseverassent, in propria matre resculpsit; licet autem sufficere debuerit Deum humanis nullo modo attingi sordibus, accipe adhuc. Solem, ut æstimo, credis natura mundissimum. Quotidie vides per publicos sterquiliniorum aggeres radios ejus progredi, putida quælibet, ac visibus ipsis indigna lustrare, putas ex his, quæ prætervolat, aliquam eam sibi labem contrahere, insanix esset. Amplius: si oleum aut balsamum aquæ injicias, neutrum aquæ confunditur, sed per se ipsam solida utraque natura subsistit. Habe iterum: Mens mea recogitans, et res quas viderit uspiam crebra imaginatione retractans, cum meminerit leprosi cruentis ulceribus extuberati, aut ex cadavere lacero scaturientium examina vermium, D seu recordetur passim jacentium stercorum; quid, quæso, maculæ rotabundus per hæc animus sibi rapit, nisi quantum si pulcherrima feminarum seu marium corpora simplici revolutione percurreret, aut splendidi operis metalla reviseret; atris aurum claude ruderibus, licet putris terra sordescat, tamen auri minime natura deficiet. Disce, miser, de materialibus qualiter spiritualia metiaris, et cum in rebus habeas exempla terrenis, perpende quid valeat Divinitas in æternis.

LIBER SECUNDUS.

DEUS OMNIA HOMINIS UTRUM SUSCEPERIT AN NON?

CAPUT PRIMUM.

265 *Membra, cum abest peccatum, sancta sunt.* — Porro Dei Filius in carnem veniens, si competentia corpori membra habuit, membrorum compositio non nocuit. Frustraque non pudeat quod ipsum non puduit. Et quid eum puderet, ubi nihil non sanctum fuit! Si quidquid est, bonum est, nisi ubi peccatum est, membra quæ per se bona sunt, cum peccatum non est, sancta sunt. Membra nostra imbecillitati nostræ sunt administrativa, et cum aures, ora vel nares superfluis capitum egerendis inserviunt, cætera quid mali faciunt, quæ inferius intestinorum pondus exponunt?

Hominis Deus omnia suscepit. — Interroga, putidissime et nequam, de Domino nostro, si spuerit, si nares emunxerit, si pituitas oculorum vel aurium digitis hauserit, et intellige quia qua honestate superiora hæc fecerit, et residua peregerit. Aut dic mihi, ille taurus, qui Abrahæ apparuit Deus, ea quæ comedit in quem alium [f., alvum] deposuit? quomodo etiam, aut si factum est, quod consequens fuit? Contremisco dum de his disputo; sed vos, filii diaboli, me cogitis. Deus a vobis exigat, qui novit quo affectu id ago. Breviter accipite Deum humiliter omnia hominis suscepisse, et nihil hominis veritum præter peccata fuisse. Si velitis ex ratione percipere, poterunt, ut reor, vobis ratiocinia superius habita satis esse; si vobis quod patribus vestris; si vos, inquam, non credideritis non intelligetis.

CAPUT II.

Rationes quomodo Virgo peperit. — At vero tractaturus illud quod restat de beatæ Mariæ virginitate capitalum, quod dicitur contra naturam virgo parere nequivisse, juste insanus judicet, qui cum insanis ratiocinari sic videat. Ratio tamen ea mihi est ut si a dementibus ridear, saltem ab his qui minus me sapiunt, et quos addiscere libet, fidei intellectum habere aliquantisper inveniar. Ipsa, quæ vere Dei Mater est, contra suos nobis hostes præbere virtutem potest. Quid de natura disputas? An natura fuit quod Adam de limo subito plasmatus emersit? natura fuit, quia tunc homo de humo originem sumpsit? Natura non fuit, quantum ad naturæ usum, quo ex homine homo procedit. Credes ergo creationi quam non vidisti, et cujus inter homines tibi minime exempla præbentur. Credes plane non tam Deo quam Moysi tuo. Costam etiam in mulierem ædificatam non diffiteris. Et hoc de natura non fuit. Age ergo, poterisne credere quidquam nasci nisi congruente illato semine. Certe cattas ex nepeta (23), et capellas (24) ex vervena, et vultures absque coitu concipere

A et parere comperimus. Dei Filius per sanctum Spiritum concipi non potuit, ob hoc solum quia invidia vestra noluit? Apiculæ ex opusculorum semine fetus creant, cum minores musculæ crebris sibi irruant coitibus. Ergo, Deus Pater Filio, et Filius sibi fuit impotens parere conceptum, qui tot etiam minusculis rebus sine suo præbuit semine propaginis incrementum?

Deus in utero Virginis præparavit semen. Judæi tunc temporis ab Christi cœvis discrepant. — Sed dicitis: Deus quidem id sibi, et cuilibet facere poterat, sed is, cui mater sine maris semine per Spiritum, ut asseritis, fecundanda erat, nec Deus, nec Dei filius erat; ideo nec Deus ei fecit, nec ipse sibi poterat facere. Mentimini. Dicite mihi: Isaias postquam gentium populum, qui ambulabat in tenebris, lucem vidisse magnam, et habitantibus in regione umbræ mortis lucem dixit exortam (Isa. ix, 2), quis est ille parvulus, qui, inquit, natus est nobis, et filius datus est nobis (Ibid., 6), de quo post aliqua loquitur? Scio vos dicturos, sicut et dixistis dum quibusdam vestrum super hoc verbo confligerem: Qui filius, qui natus dicitur, homo est. Et vobis intuli cum hæc de Messia agi diceretis. Messias, secundum vestram opinionem, purus homo erit. An Deus et homo? absit, aistis, ut ei qui homo sit, divinitas ascribatur! Homo erit prudens, tempore aliquo regnaturus, finem postmodum regni et corporis habiturus. Ecce quanta desipientia est, imo hebetudo in modernis Judæis, ad eorum comparisonem, qui Domini Jesu contemporanei fuerunt. Illi dicebant: Nōs audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum (Joan. xii, 34); hi ei metas mortis consciunt. Attendite, inquam, infelicēs, quam absurde sentitis.

Prosequimini quæ sequuntur. *Et factus est, ait, principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis (Isa. ix, 6).* Qui superius et natus, et filius, et nobis datus asseritur, nunc Deus, nunc Pater futuri sæculi appellatur. Et ne deitas ipsa, ut aliquorum perfunctoria putaretur, (ut est illud: *Applica illum diis (Exod. xxii, 8);* vel: *Constitui te Deum Pharaonis (Exod. vii, 1)*) additur perpetuitas potestatis, quod est, *Pater, scilicet non Dominus, futuri sæculi (Isa. ix, 6).* Ibi plane sapientia, quæ modo attingit a fine usque ad finem fortiter, disponet omnia suaviter (Sap. viii, 1). Denique post imperii multiplicationem, post pacis perennitatem, post solii David in judicio, et ju-

(23) Seu nepetha herba calaminthæ genus.

(24) Seu vancillos aves: sed hic pro quadrupede desumitur.

stutæ confirmationem, 266 rursus ejus indefectibilitas prædicatur: *Amodo, inquit, et usque in sempiternum (Isa. ix, 7)*. Poteritne iste talis sibi loculum in utero præparare, et qui dominatur futuro sæculo, non valebit sibi præbere tantillum in isto? Cogor ad pervicaciam vestram comprimendam de vilissimis dare rebus exempla. Tradunt physici et historiographorum veritas in quadam provincia equas vento concipere. Ergo sancto Spiritui natura prævaluit, imo Dei vires locorum et aerium privilegia transcendunt.

CAPUT III.

Item unde supra.

Probat ex Veteri Testamento virgineum conceptum.

— Negatis adhuc Virginem? agnoscite ejusdem Isaiaë prophetæ illud: *Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel (Isa. 7, 14)*. Sed vos dicitis, quia *halma*, nomen Hebraicum, apud vos non virginem, sed adolescentulam significet; et adolescentula plane potest esse non virgo. At Hieronymus (*In Isa.*, lib. III, cap. 7, post med.), quem vos scientissimum testari consuevistis interpretem, et quo vestrum quidam mecum disceptaturus perhibuit, quod in confligendo nullatenus exorbitare de ejus translationibus vellet, non modo præfatum verbum virginem sonare, quod *betulam* dicitis, asserit; sed illam proprie virginem exprimere, quæ virorum conspectibus maneat semper abscondita. Sed vos veteris pertinaciæ memores, illud quod est amphibolicum, id est juvenulam, retinetis. Nam si assentiremini, multum vos videretur vox hæc sola subigere.

Ponamus itaque adolescentulam ibi esse: dicite mihi quid est quod præmittitur: *Ecce Dominus dabit vobis signum (Ibid.)*, mox supposito: *Ecce virgo concipiet*; nullo præmisso; de quo adolescentula conciperet. Et jam si virgo non esset quæ conciperet, quia per se conciperet signum esset. Sed objecit mihi quidam eorum lapide veterior, quod hæc eadem adolescentula uxor prophetæ erat; et hanc esse quam in sequentibus longe commemorat. *Adhibui, inquit, mihi testes fideles Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachia; et accessi ad prophetissam, quæ concepit, et peperit filium (Isa. viii, 2, 3)*. Prophetissas in nostris voluminibus sub gratia reperi, uti Annam filiam Phanuelis (*Luc. II, 36*), et filias Philippi virgines, quæ prophetissæ (*Act. xxi, 9*), non quia conjuges prophetas habuerint, sed quia per se prophetaverint, appellantur. Nam Holdam liber Regum sub rege Josia non prophetissam, sed prophetam vocat (*IV Reg. xxii, 14*). In libris veteribus si alias uspiam legerim hoc vocabulum nescio. Solum tamen Holdæ maritum non vocari prophetam scio (*Ibid.*). Ponamus, quæso, iterum et hanc uxorem fuisse prophetæ; cum certo certius sciam; sicut apud nos neque abbatissa, neque diaconissa, uxor abbatis, aut diaconi est; nec virgo, nec vidua si comitatum regeret, comitissæ nomen amitteret; sic prophetissa ex solo suo officio, quod sic vocatur

A habet. Sed hoc eis diverticulum permittamus, unde eos ad tempus inconueniens compellamus. Quid est ergo quod sub duobus fidelibus testibus accessit ad uxorem, ut dicitis, suam? Accessus Hebraica consuetudine pro concubitu solet poni, ut est in Ezechiele: *Ad mulierem, inquit, menstruatam non accesseris (Ezech. xviii, 6)*. Si igitur dicatis quia sub oculis testium fidelium Zachariæ, ac Uriæ Isaiaë cum uxore, id est prophetissa, coierit, et illa conceperit, et impræsentiarum sub momento pepererit, quorum non ore conspuendi estis, quibus non stercorebus lapidandi, qui hinc viro sanctissimo dedecus ignominiosissimum irrogatis, et præpotens mendacium illinc astruitis.

Si itaque stare non potest, concedamus saltem, secundum vos, ut adolescentula conciperet, quare non est appositum de cujus semine eadem id quod conciperetur, exciperet. Quod tamen si fieret, profecto signum quod spondebatur, signum jam non esset. Ergo aut pater enuntiandus est, aut virgo, sive adolescentula si conceperit, peperitque, signum est. Si autem signum est, contra usum naturæ est. Igitur quoniam id, quod conceptum et partum est, vocatur Emmanuel, id est *nobiscum Deus*, quod et pro signo generali domui David, id est Ecclesiæ, præstat Deus, intelligite aut convincimini nequam, quia, velitis, nolitis, paravit sibi quod voluit in natura, etiam præter naturam, ipse auctor et dispositor naturæ Deus. Et ipse qui disposuit, ipse qui natus est in ea et ipse eam fundavit, non eligere potuit, nisi quod mundius fuit. Ideo constat quia non adolescentula, non virgo, sed supra solitam hominum puritatem virgo pudicissima fuit. Et is quem genuit, in signum, ut propheta prosequitur, populorum stetit (*Isa. xi, 10*), quia nullus, nisi qui ad eum respexit, salutem meruit.

Dicite mihi qui affectatis magisteria vestræ legis, quæ consonantia est rationis, ut is puer nutriendus butyrum et mel comedat, quatenus reprobare malum, et eligere bonum sciat (*Isa. vii, 15*). Nunquid ut singulis singula referamus, ideo butyrum comeditur, ut totius malignitatis odium subsequatur; et in animam mellis esus sic transeat, ut boni electione nos imbuat? Fateor, butyrum hucusque oderim, melque minus curaverim; a modo 267 utraque avida fauce diripiam, cum ea docueritis eam habere vim. Scio, quia loco in hoc, vestro more cornicabimini. Audite, etsi aversi, quod verum est. Butyrum ex carne est; mel ex rore cœlesti conficitur. Per butyrum ergo humanitas Salvatoris accipitur, cujus lenitate peccatorum nostrorum asperitas temperatur. Mel, divinitas designatur, cujus sapientia nostræ rationis intelligentia dulcoratur. Hæc benedictus Puer ille comedit; quia in se uno utramque substantiam Dei ac hominis adunavit. Per humanam ergo naturam, qua virtutum exempla præbuit, scivit, id est, nos fecit scire criminum feditatem, et per divinitatis haustum internæ dulcedinis intimavit

charitatem. Sed hæc quæ dixi, risui vestro exposita sunt.

CAPUT IV.

Instat, et prosequitur Isaia vaticinium — Sequitur idem propheta post plurima : *Egredietur, inquit, virga de radice Jesse ; et flos de radice ejus ascendet (Isa. xi, 1)*. Quare virga? quia recta, singularis et unica puritatis omnimodæ, subtilitate porrecta. Dicite mihi, qui licet in quinque libris Moysi nullas recipere allegorias velitis, propheticos tamen libros mysteriis plenissimos non negatis? Dicite, inquam, quæ sit virga? Quid sit egredi? Quis flos non de ramo, sed de radice conscendens? Certe haud dubium quin de nostro dictum Messia putetis. Peto igitur, ut ea qua proposui a vobis distributione dicatur. Si Messiam dicitis virgam, quis erit flos? Attendite, an quod dixero vel veri simile habeatur. Si virgæ pluraliter dicerentur, de quibus flos oriretur, conjugales significare personas merito putarentur. At quoniam virga est, simplicitatem innuere videtur. Si patrem sine sua jugali intelligas, scimus quia juxta naturam per se nil agit masculus. Si matrem sine patre, nihil secundum opinionem tuam; aliquid vero est secundum meam, imo prophetiam. Hæc egressa est, quia præeminens, et sine exemplo in toto humano genere ostensa est. Si dixisset : *Egredietur virga, de cujus ramo flos ascendet, forsitan aliquis maritum, et costam ejus lateralem videlicet suam crederet; at non de ramo, non de pari, ascendit, sed de virgæ radice, de solo concretus per Spiritum sanctum Virginis matris sanguine. Sed quare flos? propter omnium odorem virtutum, et quia speciosus est præ filiis hominum (Psal. XLIV, 5), et quia de flore fructus exurgit. Ipse enim est lignum secus decursus aquarum plantatum, quod fructum suum in tempore suo dedit (Psal. I, 5)*.

Totius divinitatis in Christo inhabitat plenitudo, cæteris vero hominibus secundum mensuram virtutis. — *Super hunc, inquit, florem requiescet spiritus Domini (Isa. II, 2), etc.* Quoniam convenit inter nos et vos, ut hæc de Christo dicta intelligantur, Christum autem certo vos tempore victurum, certo desiturum credatis, quem et de mari et femina ut cæteros dicitis nasciturum, æstimare non possum quod alicui puro homini tanta inesse valeat opulentia, et continuatio gratiarum, præsertim cum non affutura, sed asseratur requietura super eum. Etsi namque spiritus Eliæ super Elisæum requiescere scribitur, aliud est tamen spiritum hominis in hominem devenisse, quem et duplicem legitur meruisse, aliud est totius divini muneris plenitudinem habuisse. De servis plane dicitur : *Quia dedit illis bona sua, unicuique tamen secundum propriam virtutem (Matth. xxv, 15)*. De Christo autem non ad mensuram dat Deus spiritum. At quia nostrarum Scripturarum exempla non recipitis, intendite quæ sequuntur, quia plusquam humana videntur. *Non secundum, inquit, visionem oculorum judicabit, neque*

secundum auditum aurium arguet (Isa. xi, 5). Quis unquam homo juste judicat, nisi de his solis agat quæ visus et auditus approbat? Et unde in lege vestra tres aut duos testes, sub quorum testimonio stat omne verbum, esse jubentur (*Deut. xvii, 6*), nisi de iis quæ audiuntur et videntur. Est itaque sensus : Homines judicant de his quæ sensibus comprehenduntur, minus interna curantes; iste interior, dum et judicat humiles, id est discernit juste merita singulorum, sua cuique distribuens, et arguit pro mansuetis terræ in æquitate, dum flagellat quos amat, ut bonitatem, et disciplinam doceat, terramque faciat, non pulverem quem ventus tollat, potum dando in lacrymis in mensura.

Et percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium (Isa. xi, 4). Christus, quem nos et vos hic intelligimus, terram virga oris sui quomodo percutit, si purus homo existit? *Virga oris terram cædere, est aut famem super terram vocare, aut quibuslibet aliis correctionibus hominum peccata punire. Virga oris terram percutere, est sui virtute sermonis delinquentium animos perterere. Spiritu labiorum suorum interficiet impium. (Ibid.)*, dum prophetice intelligentiâ locutionis, a statu peccati destruit temetipsum. Quod si juxta illud Job : Tu non es impius : quis ergo est? Labia autem Christi, prophetæ sunt. Spiritus eorum, interior sensus est : tu enim corpus sequeris, id est litteram. *Spiritu quoque labiorum suorum interficiet impium (Ibid.)*, illum videlicet quem pro Messia, præstolaris Antichristum; nam per illustrationem sui adventus destruet illum (*Ibid.*, 5). Hæc videtur tibi humanitas quisquam agere posse? Et quomodo etiam justitia, et fides cinctorium **268** renum ejus fieri poterit, quod in materialibus ad materialia admistio nulla sit. Est itaque ac si diceret : Quidquid in illa Dei et hominis persona carnale putatur, totum spiritali virtute ambitur. Lumbi autem et renes quæ voluptatis loca noscuntur, recte pro carnalitate ponuntur. Rides fortasse meam; tuam, quæso, pro me sententiam, sed nullatenus dici poterit, quod hoc totum pure homini conveniens sit; hæc enim terrena potentia terram ore percutiet, aut respiciendo tremere faciet, non impium spiritu perimet, non fide, non justitiâ, lumbos cinget.

Inferiora quæ sequuntur de contrariarum substantiarum cohabitationibus attexerem, nisi supervacaneum æstimarem. Si quis enim velit in his, horumque similibus Christum prænuntiatum amica ratione colligere, facile poterit illa quæ pacifice convenit diversa videre, quod totum est : *Omnes gentes quascunque fecisti venient, et adorabunt coram te, Domine (Psal. LXXXV, 9)*. Et : *Populus quem non cognovi servivit mihi (Psal. xvii, 45)*.

CAPUT V.

Item de virginitate.

De virginitate ergo beatæ Mariæ quæ quæritur,

cum aperte sciatur, quia ubi Christus filius delegit nasci, mundissime ac superexcellenter debuit apparari. Certe uterus idem tanto fuit mundior quanto impassibilior. Multum digna est virginitas, etiam quæ tentationibus perurgetur, sed longe gloriosior, si evictis ac sopitis universis motibus, primorum parentum primo statui comparetur. Creditis plane Dei spiritum sanctos quondam inhabitasse viros, et eos non modo ad bene vivendum, verum etiam ad prophetandum sæpius animasse. Is quoque, quia Deus est, lege minime stringebatur, quin quos vellet etiam malos imbueret, et prophetia acueret. Si enim Saulem, quem dudum spiritus pravitatis obsederat, et apparitores ejus qui ad trucidandum David venerant, eversa priori recordia, idem spiritus immutavit, ut perfidus rex cum prophetis nudus interdiu et nocte præcineret; quid contra naturam factum super conceptu Virginis disputare molimini. Quid magis contra naturam, quam auctorem Deum munditiæ sordidis illabi pectoribus. Certe multos in vestra vetustate viros sanctos habuisse vos scitis, quibus angelos nunquam apparuisse legis, cum Daniele omni modo cælibatu dignissimum ex visione, ni fallor, Gabrielis, per dies

A plurimos elanguisse et ægrotsasse legatis. Asinam vero, angelo sibi conspicabiliter apparente, ne ad modicum quidem claudicasse noveritis. An dignior asina quam propheta? An brutum animal sanctius illis sanctis, qui nil tale videre, hominibus? Taceo quia locuta est, quod natura non est, illud dicam quod omni irrationali creaturæ res intellectuales, et angelicas agnoscere multo magis natura non est.

Desistite, pertinaces, verbositas vestra vacet, quia ratio tota jacet. Qui fartis aut fenoribus corda convolvitis, causas Dei sacramentorum et sacramenta causarum quomodo perviditis? An tantillum illud humani seminis, Dei omnipotentiae, aut voluntati præponderat, ut nisi illud præeat, nihil Deus efficere queat, ac si auctor naturæ, naturæ adminiculis egeat? Frustra in obstinaciam vestram nitor, quia nisi hunc credideritis, quem credimus Christum, tractatum contra nos nunquam omittere poteritis istum, nec de matre bene sentietis, qui Filium exhorretis. Verumtamen quod vobis non proderit, fidelibus scisse non oberit. Jam ergo ad alia transeamus.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De humana in terris Christi conversatione. — Quid de Domini Jesu Christi diutina inter homines conversatione loquimini, qui Deum ipsum vestrum quadraginta vobiscum annis habitasse fatemini? In David plane legitur: *Quadraginta annis proximus fui generationi illi (Psal. ix, 10).* Et in libro Regum: *Ambulabam, inquit, in tabernaculo, et in tentorio per cuncta loca, quæ transivi, cum omnibus filiis Israel (II Reg. vii, 6).* In Deuteronomio quoque: *Habebis, inquit, locum extra castra ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillum in balteo. Cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo fossa operies, quo relevatus es, Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, ut sint castra tua munda, et nihil in eis appareat seditatis (Deut. xxiii, 12-14).* Qui ergo tandiu Deum inter vos habitasse jaetatis, ut castra vestra regeret, vosque de terra in terram duceret, absurdum vobis unde videbitur Deum Dei Filium, ut gentes Dei notitiæ repararet, et vos ad spiritualiora vocaret, humanitatis et contubernii communis pertulisse fastidium?

Quod si sordem cohabitationis objicitis, quia quondam palos in balteis ferebatis, et egesta humo fossa tegebatis, ut castra nitida Deo ambulanti pararetis, certe parvuli vestri, et conjuges a palorum circumlacione vacabant, nec minus tamen alvos urinæ stercorebusque levabant. Deus itaque, qui

C **269** subitis circumquaque movebatur occursibus, aut minime ista videbat, aut spurcitas marium ægre ferebat, femineis ac infantilibus nullatenus gravabatur. Quid, quod peculia inibi ac armenta manebant? Quare non bonorum parentum vestrorum vigil solertia, post vestigia gregum cadentes a podicibus caprarum, et ovium pilulas colligebat, et spuria, ut ita dicam, vitulamina sepulcro condebat, ne dum Deus oberrans iret, fimo vaccæ pluris pretii calceos macularet. Profecto et in crepitaculis incontinentias scimus infantum, et matres, aut asseculæ hujusmodi eluebant illuvies. Quis dicere poterit quoties ostio, ubi hæc fierent, Deus minime feriatust asstitit. Illæ etiam lues, quæ in penetralibus cubiculorum agi solent, nunquid fieri Deo circumeunte destiterant. Miserrimi hominum, qui Deum, qui spiritus est, hos corporum æstimatis haurire putores! Mirumne fuit si Filius Deus corporatus ista sustinuit, quæ vos incorporeum Deum nequaquam per quadraginta annos apud vos tolerasse negotia? Nihil sane Deus homo gravius tulit quam Deus vester vestra tunc murmuratione sustinuit. Ipse revera vos uti aquila pullos suos portavit in humeris, quos vicualia e cœlestibus missa, miraculaque frequentia, et Dei legationes assiduæ, et futurorum denuntiationes honorum a querela cohibere non poterant. Facilius scimus Deo nostro suam portasse carnem, imo potius crucem, quam illi vestro vestram inquietudinem. Cum enim occideret vos, quærebatis eum; ore

eum diligentes, corde mentiti. Jam ergo aliqua de A
ejus passione attingamus.

CAPUT II.

De Christi passione.

Ingloriosus, ait Isaias, aspectus ejus inter viros, et forma ejus inter filios hominum (Isa. LII, 14). Aspectus et forma, qua speciosus est præ filiis hominum, adhuc contemnitur a Judæis, dum opera divina premuntur, et carnis communio, mortisque proponitur. Isie aspergit multas gentes (*Ibid.*, 15). Unde asperget, vel quid? Hyssopo plane illo, qui nascitur in pariete, quo David aspergi se vult, et mundabitur, quo leprosi aspergebantur in lege. Asperget vero sanguinem, sed suum (*Levit. XIV, 7*): multas, inquit, gentes; non omnes, novit enim Dominus qui sunt ejus. *Super ipsum continebunt gentes* [al., reges] *os suum (Isa. LII, 15).* Nullus namque eorum licet sanctissimorum, qui ad integrum regunt seipsos, dispensationis ejus mysteria temerare ausus est; quibus non est narratum de eo, viderunt. Nos sumus qui videmus, quia in eum credimus, licet aliquoties ipsius fidei plenam intelligentiam non habeamus, Patrum tamen fidem tenaciter prosequimur, et quasi sine prædicatore complectimur. Et qui non audierant, contemplati sunt, ante oculos enim mentis nostræ credulitatis amore præscriptus est, quem etsi pene nullus annuntiat, pietas tamen affectat, vel hoc totum est: *Multi reges et prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt (Luc. x, 24):* et utraque tamen habuerunt, quia in venturum crediderunt. Unde idem propheta: *Utinam dirumperes cælos et venires (Isa. LXIV, 1)!* Cælos quippe dirumpit, qui in effectum prophetica de se promissa produxit.

Sequitur vox credentium conquesta de vobis: *Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est (Isa. LIII, 1)?* Iis, inquit, quæ audivimus, id est intelleximus, vix credere quidam volunt, et in hominibus infirmitate nequaquam Dei fortitudo cognoscitur. *Et ascendet sicut virgultum (Ibid., 2),* quia humilis apparuit, sed *coram eo (Ibid.),* quia ipse est in quo Patri complacuit. Ascendit etiam quasi *radix de terra sitiens (Ibid.),* quia se passus est tarde cognosci. Ipse plane vivum granum solum pene mansit; mortuum, multum fructum attulit (*Joan. XII, 24*). Vel ascendit tanquam radix de terra arida, quia ipse sibi origo in Maria, cui nulla se infudit humani seminis unda.

Non est species ei neque decor. Vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus ejus, et despectus, unde nec reputavimus eum (Isa. LIII, 2, 3). In his verbis, ubi non personæ ejus, sed humanarum in persona passionum despicabilitas sic notatur; illud quæstioni patet, quod, quem dicit desideratum, post pauca refert nec reputatum. Desiderabatur, ut puto; cum ei dicebatur: *Quousque animam nostram*

tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. X, 24). Non reputabatur, cum vorator et hibitor, dæmoniacusque vocaretur, aut in cruce rideretur. *Putavimus, inquit, eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum (Isa. LIII, 4),* et Judæorum voce a Deo non esse, et peccator esse, quia Sabbatum non custodierat, clamabatur, et pro arrogantia, quia Dei Filium se dixerat, percussus: *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, et attritus propter scelera nostra. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Disciplina pacis nostræ super eum (Ibid., 4, 5).* Ipse enim docuit et fecit modum reconciliationis ad Deum. *Et livore ejus sanati sumus (Ibid., 5).*

Quid prosequor, de alienis mea verbis interficiens? Cui ascribis, Judæe, quæ prætuli, 270 et quæ subsequuntur? quis est ille, in quo posuit Deus iniquitatem omnium nostrum. *Qui oblatus est, quia voluit, osque suum non aperuit, quasi ovis ad occisionem ductus, qui ut agnus coram tondente obmutuit (Ibid. 7),* qui de angustia et de judicio sub'atus (*Ibid. 8*), tantam habet generationem quæ enarrari non possit. Ipse secundum opinionem vestram *abscisus de terra viventium, dabit tamen impios pro sepultura (Ibid., 8, 9),* ut eos in baptismo sibi conspeliendo ab impietate distrahat; *et divitem (Ibid. 9),* scilicet diabolum, pretio suæ mortis occidat. Quis est, precor, ut plurima eorum quæ sequuntur omittam: *Qui cum sceleratis reputatus est (Ibid., 12),* qui peccatum multorum tulit, qui pro transgressoribus oravit (*Ibid.*), ut non perirent. Nunquid Messias ille, quem vos præstolamini feliciter regnaturum, a vobis hic significatus putabitur? Non hoc ei attribuitis, ut credatis purum hominem dolores vestros, et peccata laturum, non minus voluntarie, quam simpliciter moriturum, cum sceleratis deputandum, pro transgressoribus, ne pereant, oraturum.

Simplex homo pro peccatis satisfacere nequibat. — Et cum secundum vos non hoc ei pertineat, tanta quæ in uno eo convenere, miseria pariter ac potestas, in quam videbitur concessisse personam? Qui enim tantus est ut, Deo transponente, omnium peccata supportet, ut puto, non homo, sed Deus est. Si enim coram Deo non est, nec infans unius diei, si sit vita ejus super terram, mundus, præsertim cum sit de immundo conceptus semine, cum dicat David, quem Deus invenerat secundum cor suum: *Si iniquitates observaveris, quis sustinebit, Domine? (Psal. CXXIX, 3.)* Et Isaias: *Omnes justitiæ nostræ quasi pannus menstruatae in conspectu tuo (Isa. LXIV, 6).* Et ipse Moyses, qui aliorum deprecabatur exitia, nec aliis impetravit, et culpa exigente, terra promissionis caruit. Si, inquam, omnes propriis sunt præpediti reatibus, quis est qui idoneus omnium peccati portare sit pondus? Si enim verum est quia vix laudabili vitæ hominum, si remota pietate, judicetur; in conspectu enim Dei omnis vivens non justificatur (*Psal. CXLII, 2*), quomodo de paucorum, non dicam universorum malis penes Deum acturus est, qui

sibi soli insufficiens est? Si autem de peccatorum quantitate agitur, solenter astruimus nullum parvum dici posse peccatum, quod ad Dei dignoscitur fieri contemptum. Qua igitur satisfactione quis luat, nisi eum quem offenderit pium apud se interpretem habeat?

Justum itaque erat, ut is pro hominibus ageret, qui, secundum quod homo, mori pro homine poterat; peccati tamen exors, hominum peccata portaret; et secundum quod Deus erat, Deo et sibi, quia unum sunt, eundem reconciliaret. Vide ergo quorsum, Judæe nequam, propheta tuus intendat, ubi nec etiam prophetis ambagibus evagatur, sed veluti historialiter narrat; et si præteritum quempiam cui congruat nescis, et futurum ignoras, eum cui innitimur tene, in quo quod prælibatum est luce evidentius completum constat. Discute Evangelia, discute quod credimus, prophetæ nobis sensum aperuit factis Christus.

CAPUT III.

Utrum Christus mori potuit, an non.

Christus Deus et homo est sine confusione utriusque naturæ. Quare hominem Deum pro omnibus mori necesse erat. — Quod si quia eum dici Deum audis, ideo de morte causaris, mori enim Deo non convenit, scire debes quia Deus, qui hominem suscepit, Deum nequaquam humanitati confudit, nec hominem Deo miscuit, sed in se stabiliter utraque consistente natura, una ex duabus, et in duabus substantiis existit ipse persona. Qua ergo parte hominem, ea merito se præbuit ipse mortalem, ut quia mors ex peccato obvenerat, ipse peccati expers, cum sponte se morti addiceret (quam tamen, quia non peccaverat, indebite ferret), omnes obnoxios illi miseræ conditioni absolveret. Natura namque nulla alia præter eam, quæ peccaverat, pro eadem satisfacere poterat. Congruum tamen non esset, ut quod humanitas commisisset, de angelico quispiam ordine expiaret. Juste itaque homo, qui omnium causas apud Deum innumeret, sed sine culpæ ullius macula fuit. Nam quia nil debuit, et a diabolo impetitus coactus est solvere quæ non rapuit, eum qui se impetiverat, sed injuste, corripuit, et ab humani generis possessione submoyit. Cum ergo se moriens homine, et diabolum domino [*f.*, dominio] exiit; et unde secundum tuam opinionem infirmus fuit, superbia hostis sua, ut par erat, humilitate confusa, nobis virtus accrevit.

Dicis forsitan: Qui Deus erat, non potuit, nisi moreretur, id facere? Potuit, inquam, et Deus tuus, cum Abrahamæ in convalli apparuit, et jejunis in cœlum redire. Si dicas mihi causas prandii, multo clariores polliceor me causas dicere posse supplicii. Si diceres mihi: Deus vester, qui si vellet, ut dicitur, fabas aurum faceret, cur præceperit ut super auro, et argento, ac vestibus fraus inferretur Egyptiis? Et quare agni sanguine vestris illito postibus angelus ultor pepercerit primogenitis? ego occasiones tibi luculentissime disseram passionis. Scio autem quia

nisi cor fidei admoveris æquanimiter, ejus rei quam exosam habeas rationem suscipere non poteris.

Danielis de Christo prophetia expenditur. — Et quia prophetis te oraculis compellare jam coepimus, et tuorum tibi voluminum innovare memoriam, argutius enim aliorum carmina discutere solemus, quam nostra, audi Daniele ipsos eventus, et eventuum contemporam declarantem. *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum (Dan. ix, 24).* Intellige angelum prophetæ loquentem, ac si diceret: Quoniam de populi tui abductione et dispersione conquereris, spatia adhibendi remedii Deum factum propitium contraxisse noveris, ut populus quidem de justitiis carnis ad spirituales sese transferat cultum, et urbs illa, jam Christi sanguine sancta, novis vetustatem mutabit honoribus, ut prævaricatoris Adæ culpa fatiscat, et illud, quod antonomastice peccatum est, idololatria infidelitasque deficiat. Et quidquid absque æquitate ad proximum geritur, sopiatur, et quiescat, et adducatur non sanctum, ut ait Apostolus, *sæculare (Hebr. ix, 1)*, sed *justitia sempiterna*; hanc enim erigendam domum decet sanctitudō in longitudinem dierum, ut visionum, ac prophetarum effectui mancipata reveletur impletio. Et hoc totum fiet quando oleo lactiæ præ participibus suis Sancti sanctorum celebrabitur unctio.

Scito, inquit, et animadvertite: Ab exitu sermonis ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt (Dan. ix, 25). Ab exitu sermonis quo a Dario jussa est restitui civitas, et templum, habes numerum annorum usque ad Christum specialiter ducem. Hebdomades autem non dierum, sed annorum intellige. Qualiter autem septem primæ hebdomades, et residuæ sexaginta duæ vigilanter adeo subdistinctæ sunt intelligendæ, lector apud Hieronymum (*Expos. in Daniel. lib. 1, cap. 9*), quamplurimum inibi auctorum compilatione facta, requirat. Ut breviter vero cognoscat, septuaginta, nisi fallor, hebdomades, quadringentos nonaginta continent annos. *Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est, et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio (Ibid., 26).* Hac, inquit, exacta annorum serie, ipsæ vocaturæ [*f.*, vacaturæ], et essentialiter Christus occidetur, et populus qui dicturus est: *Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix, 15)*, conclamabit Pilato: *Noli scribere: Rex Judæorum (Ibid., 21)*. Cui contra in Psalmis tituli inscriptionem ne corrumpas. Ex patre diabolo erit, non ejus, quapropter? Quia non cognovit tempus visitationis suæ (*Luc. xix, 44*); et urbem, et sanctuarium dissipabit populus Romanus

cum duce Vespasiano, cujus rei finis perennem A ignoro. Hoc tamen scio, quia si sic eminens est. inibi habitationis Judaicæ pariet vastitatem.

Et post belli finem (Dan. ix, 26), fixum faciens quod dixit, ingeminat: Exterminium idem statuta desolatione firmabitur. *Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium: et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio* (Ibid., 27) Quæ est enim hebdomas, qua confirmat multis pactum, nisi quod alias dicitur, *Tempus, et tempora et dimidium temporis* (Apoc. xii, 14), tres videlicet anni, et dimidius prædicationis Dominicæ, et tres cum dimidio subsequentes, in quibus potissimum cuneus apostolicus, cum omni discipulatu pariter se cum Judæis exercuit et multos ab errore diduxit. B Quorum tamen omnium doctrina Jesu Domini seminarium fuit. In cujus dimidio hebdomadis sacrificium defecit et hostia, quia corpore, quod est Christus, exhibito, vitulorum et taurorum jam nihil profuit umbra. In templo fuit abominatio desolationis, quia ubi Deus non est, neque ullum bonum est omen, neque habitari dici potest, ubi nullus est. Quia enim diabolus non vere est, ubi vera essentia non est, misera solitudo est: *Ecce, inquit, relinquetur vobis domus vestra deserta* (Matth. xxiii, 38; Luc. xiii, 35). Etenim umbra quomodo esse poterat absque corpore? Ergo nil inibi non supervacuum erat.

Et ut certo certius teneremus quod mille et C amplius annis jam perstitisse videmus, tertio sententiam desolationis inculcat. *Perseverabit, inquit, desolatio* (Dan. ix, 27), dum et consummatio et finis videlicet sæculorum deveniat. Dicite, profanum et pertinax vulgus, cuinam ista judicabitur pertinere? Forsitan ad Hircanum, quem extremum cum pontifico [f., pontifice, vel pontificio] regem habueritis. Sed quid ista ad illum? nunquid populus, qui ejus erat, negavit? nunquid non parchi ejus desecuerant, non ferro, sed dentibus aures, ut sacerdotio damnarentur? Neque enim a populo aut vita, aut regno privatus est. Velim plane a vobis nosse, quæ sit post abbreviationem septuaginta hebdomadam consummatio prævaricationis et peccati, unde tunc finis, quæ iniquitatis delectio, quis tunc adduxerit D justitiam sempiternam. Conferte, mendaces, et certe nequaquam reperire poteritis, quod aliquid horum illi ullo modo tempori valeat convenire. Imo sub novis regibus bellorum ac cædium plurima, secundum historias, excrementa sævisse.

De visione et propheta quid sentiant miror, quia nihil novi secundum quod opinantur, 272 illis diebus acciderit. Et cum annorum adeo evidenter præfixus sit terminus, ut temporum notitia vacillare non possit, et ipsi non aliquid propheticum, visionive conveniens, eo loci tunc evenisse testentur: quæ erit illius, quæso, Sancti sanctorum unctio? Si Sanctus sanctorum est, sanctorum omnium præcipuus est; quem vos hunc sentiatis

ignoro. Hoc tamen scio, quia si sic eminens est. non alius quam Christus est. Quod si Christus est. et is occisus talis temporis diffinitione probatur, cui aversio populi atque negatio, civitatis denique ac sanctuarii dissipatio ad integrum congruit cum duce præfato. Pacti quoque, quod non est aliud quam promissio, regni coelestis confirmatio. *Agite, ait, pœnitentiam, appropinquabit [al., appropinquavit] enim regnum cœlorum* (Matth. iii, 2). *Et in dimidio hebdomadis, cum Christus se Patri obtulit, hostiæ sacrificiique defectio, ad ultimum loci ab habitatoribus tripliciter repetita damnatio. Quid dicetis, qui neminem cui conveniat nisi hunc inferre potestis? Aut ergo vestras mihi Scripturas exponite, ut a prætaxata serie explanatio vestra non discrepet, aut intellectui Christiano acquiescite, a quo prophetica intentio non abhorret.*

Si tibi minus perspicua hæc sunt, accipe evidentius quiddam: *Aspiciebam, ait idem, in visu noctis, et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum: et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ servient ei* (Dan. vii, 13, 14). Antiquum dierum haud dubium quin ipsum Deum intelligatis; sed quis est filius hominis, qui pervenit ad illum? Nunquid comparabitur homo Factori sug? Potestas enim, honor et regnum in æternitate illa nemini datur, nisi ei, qui Deus habeatur. Populi, tribus, et linguæ ibi nulli serviunt, nisi quem transcendere totius jura humanitatis sciunt. Ideo hunc in conspectu Dei offerunt, quia eum quique fideles solum Patri conspicabilem, Patri specialiter placitum credunt. *Nemo enim novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare?* (Matth. ix, 27.) Ipse etiam subjungit ibidem: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Ibid.). Et: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* (Matth. xxviii, 18). Sic pervenit ad Antiquum dierum, quia qui in sole posuerat tabernaculum, qui tanquam sponsus de thalamo suo egressus fuerat, qui plusquam homo, ideo gigas, ad currendam exultaverat viam, cujus egressus a summo cœlo exstitit, occursus quoque ad summum ejus, ad Patrem videlicet fuit (Psal. xviii, 5).

Is per visum noctis quasi Filius hominis veniebat in nubibus (Dan. vii, 13). Quia obscure omnino venturus prædicabatur in prophetis locutionibus quasi homo purus; vel quasi filius hominis, hoc est revera filius hominis; quod non est aliud quam Virginis. Ut est illud: *Quasi Unigeniti a Patre* (Joan. i, 14). Sequitur: *Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus, quod non corrumpetur* (Dan. vii, 14). Si filius hominis est, et potestas ejus potestas æterna, immobilis, incorruptibilisque est, ergo Deus et homo est. Ipse est homo sine adjutorio inter mortuos liber (Psal. lxxxvii, 6).

Quis est etiam apud hunc ipsum prophetam lapis

ille abscisus de monte sine manibus, qui terræ omnia regna comminuit? (*Dan. II, 34, 35.*) nonne in sequentibus cum explanaret, adjungit? *Suscipiet Deus cœli regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non tradetur. Comminuet et confringet universa hæc regna, et ipsum stabit in æternum (Ibid., 44).* Si omnes homines mortales non negas, et omnia quæ corpus habent transitoria credis, quæ erit ulli regni æternitas? Illumne lapidem stolidum aliquid putas? Quod si mons magnus factus est, adco ut impleret universam terram, ubi ergo commanebunt homines? vides te rejici ab historia, et typum apertissime parturiri. Accipe itaque quia alias non poteris Christi nomen, quia ipsum est, quod penitus obliterari non valebit per externam religionem. Ipse sine manibus abscisus, nullis venereis operibus procreatus. Regna comminuit, quoniam ipse est qui in omnibus gentibus hæreditavit. Regnum non dissipatur, nec alteri populo traditur, quia justitia, quæ per Sanctum sanctorum infertur, sempiternitate firmatur. Nec aliena scilicet hæreseos alicujus traditione corrumpitur, quod alteri populo tradetur, qui superveniente perfidia mutaretur. *Domum enim Domini decet sanctitudo in longitudinem dierum (Psal. XCII, 5).*

Videtis, o ingenia omni tortiora falce, his paucis testimoniis evidentiam fidei Christianæ, quæ non ideo sunt pauca, ut in vestris voluminibus habeantur rara, sed tam multiplicia, ut iis retexendis sufficiat nullius scientia, omnium retundantur eloquia. Si illum qui bonos in terram rectam deducit Spiritum haberetis, certe ea, quæ idem per suos prophetas locutus est, ejusdem condimento indubie saperetis. At quia nil plane aliud quam furta, et scœnora cogitatis, nihil plane ad piam subtilitatem pertinens affectatis. Si verum est, quia *quod voluit Dominus fecit in cœlo et in terra (Psal. CXXXIV, 6)*, et cæteris, qui Deus probabiliter existens hominem assumpsit, quid scrupuli habet, quæso, et quod hominem non absque salubri mysterio humiliari siverit, quoque voluerit postmodum prorexerit?

Exponite quod contemporaneis Jesus **273** Dominus ipse proposuit. *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (Psal. CIX, 1)*, et cætera psalmi, quæ valde vestro sunt errori contraria. Perspicacitas etiam vestra aut dicat, aut discat quid sibi velit Davidicum illud: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. II, 7, 8)*. Et si enim David, quomodo Filius Dei? *Ego hodie genui te*, quem sensum a vobis habeat, rogo. Gentes quoque an a Patre utrum a matre hæreditas ejus erant, et possessio termini terræ multa a vobis mente disquiro. Licet contigua plane sibi loca Palæstinorum aut Ammonitarum tributaria fecerit, abhorret tamen a vero, quod hæreditari gentes et possessive non tributarie terminos terræ tenuerit. Illud quoque: *Eri-*

pies me, ait, de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium. Populus quem non cognovi servivit mihi et reliqua usque vivit Dominus (Psal. XVII, 44, 46): certe et si contradictiones habuit, non populi sed filii Absalon res novas molientis. Sed esto ubi constitutus est in caput gentium? Non dicam sane gentium, sed nec unius gentis. An dicetis quod cum ad Abimelech Philistinorum regem Saulis timidus concessisset, sit caput gentium institutus? Sed nec eorum decimæ partis. Quis fuit populus quem non cognovit? Certe Philisthæos, et omnia eorum ipse cognoverat. Et unde tanta eorum obedientia commendatur, ut in auditu auris obtemperasse dicantur? nonne Abimelech contra Israelem pugnaturus dixerunt satrapæ ejus ad ipsum: *Non egredietur David nobiscum, non enim melius placare poterit Dominum suum, quam in capitibus nostris? (I Reg. XXIX, 4)*. Non sunt hæc verba membrorum de capite. *Filii alieni mentiti sunt mihi (Psal. XVII, 46)*. Nunquid filii alieni secundo replicantur, inveterati et claudicantes appellantur, quia os suum, et caro sua, mortuo Absalon, ab ipso vocantur?

Deficite, quæso, quia ratio vobis deficit. Quis ergo caput gentium? Christus profecto: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio Gentium (Gen. XLVI, 10)*. Ipse est qui stat in signum populorum, quem gentes deprecabuntur (*Isa. II, 10*). Lege Isaiam, recole Psalmos, quid aliud quam vocationem gentium sonant? in nomine Christi gentes speraturas? Dicendum in nationibus quia Dominus regnavit: A solis ortu usque ad occasum nomen Domini futurum laudabile, ipsumque super gentes excelsum (*Psal. CXII, 3, 4*). Et deficientibus jam in templo vestro sacerdote et hostia, Malachias infert: *Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus (Mal. I, 11)*. Vos autem cum a nobis interrogamini quare templo, pontificio, et ara careatis, illico de terra in qua habitatis immunda causamini, sed prædictus in hoc propheta non favet vobis.

Quid præterea Balaam ille ariolus: *Orietur, inquit, stella ex Jacob, et consurget virga de Israel, et confringet omnes duces Moab, vastabitque omnes filios Eth; et erit Idumea possessio ejus. Hæreditas Seir cedet inimicis suis. Israel vero foriter aget (Num. XXIV, 17, 18)*. Quæ est stella? Maria a vero sole illuminata, et de qua exorta est in tenebris lumen rectis corde, miserator et misericors et justus (*Psal. III, 4*). Exinde virga consurgit, totius videlicet rectitudinis singularitas ipse Christus emergit. Vide in his exemplis quæ de tuis assumpta est libris, quam pure sine ulla patris aut seminis memoria enuntietur origo. Audi stellam quæ sine sui detrimento lumen illud emiserit. At quia lumen oculis non videbatur infirmis, partus stellæ mutatur in virgam, quæ devios dirigat, superbos deprimat, imbecillibus sustentaculum fiat.

Hæc confringit a rigore nequissimo. duces Moab, A vastitatem, annorum jam mille continuatione probastis.

Eth autem interpretatur stupens. Qui sunt stupentes, nisi Judæi qui nescierunt neque intellexerunt, et in tenebris ambulant? Hi sunt filii, sed mentiti, sed alienati. Hos virga vastat, quia legis scientiam, quam falso Judæa usurpat, gentili Christus populo veraciter dat. *Calix enim in manu Domini vini meri plenus misto, et inclinavit ex hoc in hunc populum. Verumtamen fæx ejus non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ (Psal. LXXIV, 8, 9).* Idumæa ejus possessio est, quia tanto castigatius quæque mens ad Deum convertitur, quanto terrenior est. Sicut mons Sion, ita et latera aquilonis civitas Regis magni; ubi enim abundat peccatum superabundat gratia. Seir pilosus dicitur: pili superfluunt corpori, significantque substantiam sæculi. Quæ est hæreditas Seir, nisi lex, aut ipsum regnum Judæorum, quæ jam possidet plebs Christianorum; sed hic sensus apud vos quomodo se capit ad litteram? nil enim in Pentateucho significativum accipietis. In terris sane illis Assyriorum, Parthorum, Arabum, Francorumque nuperrime alternante victoria, gentium istarum ne ipsa quidem nomina resedere. Messias ergo vester quid faciet? sequitur:

Israel vero fortiter aget (Num. xxiv, 18). Israel dicitur **274** *directus cum Deo.* Et quis cum Deo dirigitur, nisi qui fidei regulam sequitur? Is fortiter agit, qui fidem Christianam etiam inter atrocissima tormenta defendit. *De Jacob erit qui dominetur et perdat reliquias civitatis (Ibid., 19).* Quod est dicere: Licet inter gentes martyrum fortitudo laudetur, de Jacob tamen, id est de Judæis, qui Esau, id est gentes, se per acceptionem legis supplantasse gaudebant, Christus Dominus oritur. Unde superius stella ex Jacob, virga de Israel est. Maria enim de Judæis quidem ducit originem, sed gentium populus cum Christo specialiter directus, Christi præcipue ostendit fortitudinem. Perdit autem reliquias civitatis, quia licet homo ex femina oriundus, ex virtute tamen Deitatis quos a Dei civitate judicabit extorres, perpetuis poterit punire suppliciis.

Quod totum est dicere? Ille, qui Judaici induet generis vilitatem, tantam habebit Domini, quod ad impios pertinet, quantitatem (paternitas enim ad pios) ut quos suæ viderit urbanitatis indignos, eos in ignes potens sit perdere sempiternos. *Pater enim non judicat quemquam, sed judicium omne dedit Filio (Joan. v, 12).* Est autem *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas (Psal. cxxi, 5).* Miror quas hic vestras beatitudines intelligatis ad litteram. Quod si ita fallimini, attendite quæ post pauca sequuntur. *Assumpta iterum Balaam parabola ait: Heu! quis victurus est, quando ista faciet Deus? (Num. xxiv, 23):* ubi præmisit *heu*, spondit utique se dolenda dicturum. *Venient, inquit, in trieribus de Italia, superabunt Assurios, vastabuntque Hebræos (Ibid., 24).* Hanc quam iste præconatus est vobis

CAPUT IV.

De Christi resurrectione. — Habentes igitur rationes ac exempla de humanitatis assumptione in Deo, de passione, resurrectione, et ascensione, tanta profecto ut eorum copia inopiam dicendi pariat, quorum multipliciter, et minus eruditi ad manum habent, et Ecclesia capit, ea sola protulisse collibuit quæ Deum in homine demonstrarent. Quod si Deus æternus aperta Scripturarum vestrarum astipulatione probatur, quid magnum fecit, si corpus passum vitæ restituit, cum et Elisei cadaver id egerit? Audis David cum de pressurarum nimietate quereretur, quæ solent apud homines provocare vigilias: *Dormivi, ait, et soporatus sum, et exurrexi (Psal. iii, 6),* fossas alibi manus et pedes asserens (*Psal. xxi, 17*); apud Osee, mortem se mortis Deo exhibente futurum (*Ose. xiii, 44*). Rursusque in psalmo ascendisse in jubilatione Deus, et in voce tubæ (*Psal. xlyi, 6*): Aliasque, ascendisse in altum, et captivam duxisse captivitatem, ac hominibus dona dedisse dicitur (*Ephes. iv, 8*). Cum certo, juxta Apostolum constet, neminem ascendere nisi quem descendisse consuerit (*Ibid., 9*).

De vocatione gentium. — Cum ubique Scripturarum tuarum testimonia hujusmodi in modum scintillarum emicent, illud summopere claret quod gentium vocatio libris passim celebrata prophetiis, indubie completa videtur. In omnem terram jam exivit sonus prædicatorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii, 4*). In quo nobis objicere nemo potest quarundam gentium apostasiam, sicut nec Isaia qui Judæos, gentem peccatricem, semen nequam, filios sceleratos vocaverat (*Isai. i, 4*). Postmodum ait: *Audi, Israel, serve meus, et rectissime, quem elegi (Isa. xly, 1).* Si enim semen nequam, gensque peccatrix, quomodo rectissimus quem elegerat? Sed totum pro parte, partemque pro toto in Scripturis vestris ac nostris, solere accipi non dubium vobis est, ut est illud: *Ad te omnis caro veniet (Psal. lxxiv, 2),* quod non aliter intelligimus, quam si diceret: *Ad te de omni carne veniet.* Illi enim de morte surrecturo dicitur: *Surge, Deus, judica terram, quoniam tu hæreditabis, non omnes gentes, sed in omnibus gentibus (Psal. lxxxii, 8).* Et cum Elias quereretur solum se relictum (*III Reg. xix, 10*), audit de septem millibus, qui non curverant genua Baal (*Ibid., 18*). Si enim populus Dei quondam dicebimini, licet maxima vestrum pars aberraret, non tamen bonæ partis intuitu quod vocabimini, perdebatis. Itaque etsi mundi plurimum retro abiit, in hoc tamen Christi potentiam ex sua retrogradatione non minuit.

CAPUT V.

Judæos alloquitur. — Igitur quoniam aliqua in vos auctoritatibus et ratiocinatione contu-

limus, jam vos pauculis rogationibus compellabo.

Legem illam adeo carnaliter qua intentione tenetis? Scio vos dicturos: Et quomodo legem a Deo de cœlis præbitam, imo ipsius digito exaratam, vocum terroribus, lampadum fulgoribus et montis exhalationibus promulgatam, nulli genti a sæculo datam mutare poterimus? Et si leges hominum constant, quis Dei præcepta destituet.

Respondet Judæis, probatque Deum legem abrogasse, auctoritatibus Scripturæ. — Ad hæc inferam: Quidquid horroris, quidquid magnificentæ extrinsecus legis dandæ constat adhibitum, non magni penditur; hæc enim in minoribus sæpe negotiis **275** expenduntur. Planè Samuel cum causaretur Judæos regium fastigium affectantes. *Nonne, inquit, messis tritici est hodie? Invocabo Dominum et dabit voces et pluvias: et scietis quia grande malum feceritis (I Reg. xii, 17).* Certe et Osias rex sacerdotalis æmulus infulæ, cum sancta ingredi usurpasset, motibus terræ ingentibus factis, quorum Amos meminit, terræ quoque hiatus præruptissimi patuerunt. Nihil sane ibi accidit quod non uspiam facilius accidisset. Si Moyses quadraginta distulit diebus inediam, et itidem leviori ex causa fecisse scimus Eliam. Si cum Domino Moyses loquebatur facie ad faciem, et Isaias profitetur Dominum Sabaoth suis se vidisse oculis, quem viderat solium excelsum sedentem, idipsum et alii ex prophetis quidam. Quid quod etiam Balaam ariolo et apparuisse, et sæpius occurrisse Deus dicitur? Tonitrua hujusmodique clangores ex aerum importunitate contingunt. Cum etiam per provincias alias hieme, alias æstate proveniant. Sin aliter, monstrum exhibeant.

Id igitur solum in causa versetur, quia Deus ea mandata præbuerit. Quæ si ideo immutabilia judicentur, videamus ab ipsis sæculorum primordiis quæ instituerit, quæ quoque instituta locis, temporibus, personisque mutaverit. Certe in primorum hominum illorum creatione, cum prælatos eos terrenis, aquatilibusque Scriptura dixisset, Deum pariter dixisse subnexuit: *Eccè dedi omnem herbam afferentem fructum super terram, et universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam (Gen. i, 29).* At cataclysmi exacta pluvia, **D** cum Noe et filiis ejus secundo ejusdem prælationis verba sudisset, addidit: *Omnes pisces manui vestræ traditi sunt, et omne quod movetur et vivit erit vobis in cibum, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis (Gen. ix, 2, 5).* Habes Deum mutasse sententiam, ut de graminibus ad carnium edulia nos laxaret. Denique sub Moyse cum de esuum discretionem tractaret, quasi oblito quod annuerat istis, omne scilicet quod movetur et vivit, in munera, comedi vetuit.

Adam quoque uxore sibi exhibita: *Relinquet, inquit, homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori suæ (Gen. ii, 24).* Non dixit: Homo, Deo tunc et sapientia plenus, adhærebit uxoribus, sed uxori,

A cum in sequentibus ob plura connubia diluvium inundasse legamus, et tamen Abraham ex latere Saræ Agar, Deo etiam aliquoties eam procurante, habuisse. Jacob quoque, et Moysen, multosque sub lege probatissimos, numerum conjugum sine legis contradictione cognovimus. Adæ autem dicta indubie pro Dei verbis ponimus; quem paradiscolum Dei fuisse tunc intimum scimus. Jesus etiam Dominus hæc Deo verba ascribit.

Mulieri dixerat Deus quæ virum inopeditur suaserat: *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui (Gen. iii, 16).* Ipse idem Abraham loquitur: *Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus (Gen. xxi, 12).* Ecce quantum, quamque spectabilem mulieri addixerit, quem per se docere potuerat.

B Cain et Seth, filii Adæ, unde conjugia sibi contraxerint nosti, ex sua germanitate profecto. Poterat vero eis Deus aliunde creare uxores; at ipse fecit ut sic necessario fieret. Quod etiam de amitis, materteris penitus idem est. Et hæc siquidem omnia Dei, qui ea primo sic fecerat jussu, et edicto Moysaico asperrime postmodum vetita sunt. Quid quod unam illam quam viro costam detraxerat, inque mulierem ædificaverat, in tot dividi brevi post ipse permisit, ut jam non duo sed plures admodum fierent in carne una? Agar ancillam, a domina Sara pulsam, angelus reperit, redire ac humiliari sub hera suasit. Denique Isaac jamdudum nato, et grandiusculo Ismaele, cum Sara lusus eorum ægre tulisset, invito Abraham, jubetur mulierecula cum prole repelli. **C** Cui controversiæ vox divina, quæ superius eam dominæ reconciliari præceperat, intulit, et quasi pristini oblita consilii, postposito Abraham, Saræ mandat in omnibus obediri.

Præcepit præterea Deus ne sculptile, ne conflatile, ne qua similitudo, ne quod signum in terra vestra erigeretur, et tamen in tabernaculo Cherubim, Domino jubente, sunt sculpta. Quid dicani de æneo serpente ignitis objecto serpentibus, ad quem toto exercitui eminentem, qui percussus respiceret, salvaretur? Num signum, num similitudo fuit? Et certe, libro Regum teste, usque ad Ezechiaë tempora eum coluere thura cremando Judæi; et plane non nesciebat Deus illius institutor ostenti, istud eorum ad idola proclivium magno valiturum errori. Hoc, inquam, contra sua, si dicere audeam, scita jussit Deus.

Tabernaculum vero ipsum, quod ab imis ad suprema proprio Deus orditus est ore, Salomon nova ædificatione destituit, in tantum ut sacrilegio, imo idololatriæ duceretur, si quis post templi dedicationem ea loca cultu aliquo respectasset. Unde et in calumniam illud crebro dicitur: *Adhuc populus immolabat in excelsis (IV Reg. xiv, 4).* Cui tamen templo, et ante, et post ædificationem favor divinus haud defuit.

Aurum, argentum, vasa, et vestes Ægyptiorum mutuo Deus ab eis accipere vos jusserat, **276** quæ humane vobis præstita, inhumane, ut videtur, satis,

Deo tamen permittente, tulistis, unde dicitur, quia dedit vobis gratiam coram Ægyptiis Deus (*Exod.* XII, 35, 36). Postmodum cum ipse legis illius censuras ediceret, furtum, fraudem, concupiscentiamque prohibuit.

CAPUT VI.

Etsi immutabilis Deus, verum, ut mutabilitati hominum se aptet, sententias mutare videtur. Quod et rationibus confirmatur. — Habetis, ut æstimo, pleraque divinarum sententiarum mutationis exempla, in quibus conijcere potestis Deum, etsi immutabilem, mutabilitati hominum, pro ipsorum erudiendis novitatibus, mutabiles dedisse sententias. Sicut enim videtis puerulos aliis in infantia rudimentis, aliis, cum adoleverint, documentis imbui; at postquam permaturuerint modo eos severiore disponi, cum senibus vero profundissima quæque tractari, ita intelligite Deum, cum hujus sæculi processibus operatum. Nam veluti parvulum assiduis gerulorum, ac nutricum confabulationibus, ad rudimenta loquelæ convenit informari, et succrescentem acriori jam pædagio a licentia infantiae cohiberi, a puerilibus etiam ævo pubescente omnino restringi, juventam vero ad integrum eruditam sua sponte, propria gravitate, remotâ ferula, ex virtutis amore jam regi. Ita recens Deus sæculum primo suis, et angelorum vocibus assuevit, et quasi suorum forma sermonum balbutientia mundi labra correxit. Ut quod optimis modo non sit, tunc etiam improbissimis, et ipsis quoque animalibus præstaretur. Paulo evectum, ut Noe Abrahæve temporibus, paucis licet in rebus castigare, et signis sibi denotare inciperet. Sub Moyse vero quasi adolescentem a pristinis vilitatibus aliquantulum sublevare, et aliqua de viro sentire compelleret.

Ætas perfecta inæcepit a Christo. Vetus lex temporalia, Christi vero æterna docet appetere. — Porro sub Redemptoris gratia quasi ponderosiori jam animo, et intelligentiarum capaci totius suæ divinitatis, ac si interni sui consilii prærupta detegeret; iis enim qui solo dominis famulantur amore, eorum facilius solent enuntiare secreta: *Jam non dicam, inquit, vos servos; quia servus nescit quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo nota feci vobis* (*Joan.* XV, 14). In lege vestra quæ vobis Deus præmia pollicetur? Possessiones, ventrum plenitudines, uxores ac filios, longævitates, et nulla nisi iis contraria comminatur. De æternis silentium est. Cœli præmia, tartari tormenta tacentur. Sicut sola intentatur virgo juvenulo libidinibus æstuanti, et ei dehoneste sermo fit surdus, ita cruciatibus, aut morte absterrebanur a vitiis, ad bona qualiacunque, non affectu, non monitis, sed talium munerum lenocinio trahebantur.

Mentior, nisi lex ipsa testetur id ipsum: *Introduxit, inquit, vos Dominus in terram fluentem lac et mel, ut mandata scilicet ejus observetis, et ut lex Domini semper sit in ore vestro* (*Exod.* XXXIII, 5). Psalmus quoque: *Dedit illis, inquit, regiones gen-*

tium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes, et legem ejus requirant (*Psal.* CIV, 44). Librorum vestrorum quibusque peccantibus comminationes: *Non inseretur, inquit, corpus tuum in sepulcrum patrum tuorum* (*III Reg.* XIII, 22). Et: *Quia humiliatus est Achab coram me, non inducam mala in diebus ejus* (*III Reg.* XXI, 29). Multi philosophorum gentilium, quæ vobis promittebantur duxere contemptui; et habita, ut Diogenes, abjecerunt. Et cum orbis summa aliquibus incumberet, ut Octavianus Cæsar, parvipenderunt. Quid dicam vobis? An bona lex est, cujus præmia nil stabile pollicentur? Quid victimarum millia ponderatis? Audite Dominum in Isaia: *Plenus, inquit, sum. Holocausta arietum, et hircorum nolui* (*Isa.* I, 11). Subditque causas: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt* (*Ibid.*, 15). Quid autem velit extemplo prosequitur: *Lavanini; mundi estote: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse* (*Ibid.*, 16), et sequentia. *Non in sacrificiis, ait alter, Arguam te, quia holocausta tua meo subjacent arbitrio. Non accipiam de domo tua vitulos. Nunquid manducabo carnes taurorum? Sed immola Deo sacrificium laudis, redde Altissimo vota super sacrificiis* (*Psal.* XLIX, 8-14). Idem utique ait: *Holocaustis non delectaberis. Sacrificium autem Deo spiritus contribulatus* (*Psal.* L, 18, 19).

Super circumcisione tua etiam pone nugas. Nonne lex, nonne prophetæ pariter tibi cantant, ut auferas præputium cordis tui? Quod si cordis et sensuum tibi circumcisionem inclamitant, illam quæ pellium est figuram solummodo interioris notant.

Quid de jejuniis agis, in quibus litigia cædesque videntur? Quo contra propheta: *Solve, ait, colligationes impietatis fasciculos deprimentes* (*Isa.* LVIII, 6), et cætera, quæ ibi Deus appetiari jejunando dignoscitur.

In diligentibus Sabbatorum multa vobis solertia. Sed Deum forsitan creditis vestro otio, spectaculisque gaudere. Nec longe est super hoc idem propheta quid sentiat: *Si averteris a Sabbato pedem tuum non facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaveris Sabbatum delicatum, et glorificaveris, dum non facis vias tuas* (*Ibid.*, 15).

277 Pedem avertere a Sabbato fortassis æstimas continentias ab itinere faciendo. Quid super voluntate restringenda tractabis? Quod si ad actionarias te converteris voluntates, audi sequentia: *Et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem* (*Ibid.*). Nulla lex imminet Sabbatis a colloquio feriari, in quo ad id jam necessitate compellimur, ut delicatum in eo solo Sabbatum computemus, si a malis spiritualiter subtilius, quæ lege non sunt vetita, linguam ac animum dispescamus.

Perpende igitur clarissimos tuæ legis auctores, quantum a tuo discrepent intellectu, qui nihil corporeas exercitationes habentes solum medullis spiritualibus intenderunt. Sola namque in iis observationibus carnis vexatio est; his tamen, qui non

aliquid de spiritualitate senserunt. Etsi enim in lege tua dicitur : *Qui hæc fecerit vel illa mandata, vivet in eis* (Levit. xviii, 5), nunquam tamen est, quantum ad animam, quisquam vixisse credendus, qui non amore et fide cæremoniis illis inhæserit. Unde apud Ezechielem legitur : cum enim impropere eis prævaricationes ab eis in deserto factas, idololatriarum incursus, Sabbatorumque incurias, ad extremum intulit Deus : *Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent, et pollui in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam propter delicta sua* (Ezech. xx, 25, 26). Quare non bona, cum, juxta apostolum nostrum, lex sit sancta, et mandatum ei justum et bonum? (Rom. vii, 12.) Corticem et ossa rodentibus non bona; interiora carpentibus utilis, utentibusque medulla. Hi sunt inimici in psalmo, qui terram liagunt (Psal. lxxi, 9). Pollui eos in muneribus, etiam cum legalia ipsa præcepta complerent, offerendo videlicet omne quod aperit vulvam, cum in ipsis eos ostendi pollutos muneribus, dum nihil offerunt pro internis, sed pro exterioribus. Unde est : *Oratio ejus fiat in peccatum* (Psal. cviii, 8). Lucrum utique petat a Deo temporale, non Deum. In ipsis plane mandatis vita esset, si Deum quis ex toto corde diligeret: uti si proximum curaret, si furtum et mendacium caveretur, frausque non fieret. At cum, iis posthabitis, inanum illorum rituum superstitio celebratur, sine fructu mentium caro vexatur.

Quoniam ergo prosequeremini omnes conspicabile corpus et nihili pendebatis animam, quæ latebat, voluit tandem Deus nobis, imo si voluissetis vobis, non jam exemplaria verorum, sed ipsa vera, et saluti viciniora producere; ipse enim per prædictum prophetam præstillaverat vobis. *Ecce, inquit, diès veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irriam fecerunt; sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel: Post diès illos dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et non docebunt ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum, quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati eorum non ero memor amplius* (Jer. xxxi, 31-35). Ubi novum fœdus a Deo cum domo Israel percuti dicitur, in veteri jam a vobis fœdere noto vivitur; ut enim nostri Apóstoli verbis utar, ubi dixit : *Novum veteravit prius, quod autem antiquatur et senescit prope interitum est* (Hebr. viii, 13). Sed quare vetus dicitur, nisi quia caduca et mature peritura, visibilia videlicet, repromittit?

Illud autem jure novum, quia incorruptibilia, et oculis immortalibus oculis conspicua, nullis usibus atterenda, promittit. Nec secundum illud est, quod cum vestris in eremo pactum est patribus, quia ibi minis et terroribus ad singula præcepta, *Ego Domi-*

nus, inclamatur, hic vero *Pater noster* appellandus prædicatur (Matth. vi, 9). Hic Spiritus sanctus, qui amor est, pro magistro adhibetur. Hic non in lapide lex, sed cordibus, visceribusque inscribitur; quia, ut idem alias prophetâ testatur, cor jam carneum, sublato lapideo, spiritu novo imbitur (Ezech. xxxvi, 26). Tanta vero per Dei gratiam fidei nostræ jam est evidentia, ut non sit instruendus jam quispiam de incarnati Dei Filii notitia. (Jam enim rudēs æque ut docti norunt quia ipse est qui ad omnium venit abluenda crimina.) Sed jam passim de corrigendis operibus et moribus sit doctrina.

CAPUT VII.

Ex Veteri item Testamento ostendit Christi adventum. — Translato igitur, non obruto, tuis olim dato patribus testamento, ad sanioris observantiæ intellectus, quid mihi porcum, leporem et ostream, quibus vescimur, nequam Judæe, objicis? Templi tui vestigia nulla supersunt, pontificia subsedere, ut idem fere genus constet abolitum gentis tuæ, ubique terrarum dispersiones oberrant. Sanctuario itaque, sacerdotio, regno, ipsaque pene gentē vacantibus, imo destructis, quis restat legis tenor! Tota enim ferme lex in diligentia templi ac sacerdotii pendet. Postquam hanc universæ legis summam, non alter quam Deus ipse subruit, quid de cæterorum præceptorum minutiis dices? Audis novi sideris [scilicet, fœderis] pactionem, cujus superventu nemo adnihiliari dubitat vetustatem. Cuine imputas quod dicitur tibi? **278** *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?* (Psal. cix, 4.) Cujus ad Deum loqui in psalmo personam putas? *Sacrificium, inquit, et oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum et pro peccato non postulasti, tunc dixi, Ecce venio?* (Psal. xxxix, 7, 8.) Si ad David verba hæc referas, cui Deus ideo aures effecerit, id est obedientiam dederit, quia sacrificia neglexerit, æquipollens illi sententiæ erit : *Melior est scilicet obedientia quam victimæ* (I Reg. xv, 22). Si ad Messiam, quem inaniter præstolaris tuum, falsum est, quia cum æstimas subjectissime iis cæremoniis servitutum.

Porro si ad Christum, ipse singulariter plane ex iis quæ passus est didicit obedientiam. (Hebr. v, 8), quia holocaustis, et pro peccato nullatenus placari didicerat Patrem. Cum multi fuerint sacerdotes, quis eorum exstitit in æternum? Quis vero æternus, nisi Deus? Deum autem sacerdotem dici nusquam, ut reor, invenies, nisi Christum intelligas. Christus ergo in hoc solo sacerdos qui dixit : *Ecce venio* (Psal. xxxix, 8), quia se victimam Patri detulit pro peccato. Quia, inquit, de futuri causaris sacrificio, jam tibi, Pater, me litaturus venio. Ego enim sum, de quo in capite libri scriptum est, *ut facerem voluntatem tuam* (ibid., 9). Jam a persona David iste sensus exorbitat. Quid est caput libri hujus? *Beatus vir qui non abiit, et sequentia, usque ad omnia quæcunque faciet prosperabuntur* (Psal. i, 1-4). Quis est cui concinat præsens versus, ut secundum sui typum

non abierit, non steterit, non sederit? Quod si tertio hoc quispiam purus homo fortasse carere poterit, dum præmissorum alterutro quisquam homo vivens immunis esse non valuit. Quis est qui die ac nocte, id est indesinenter, in Dei lege meditatus sit? nonne idithum cantat, *Quia universa vanitas omnis vivens; et, In imagine pertransiens, frustra conturbatur?* (Psal. xxxviii, 6, 7.)

Ipsam Christum, velis nolis, accipies; quidquid istic supra hominem habes. Ipse non in decursu aquarum, sed secus nascitur; quia non in natura per peccatum fluida propagatur, sed in sola carnis peccati similitudine conspicitur. Et recte non stagnum, sed decursus virgo generans potest intelligi, ubi videlicet nulla subsistit illuvies, quod benedictionis plantarium dedit fructum, sed suum, in tempore, sed suo. Quisque bonus dat fructum, sed non suum, sine Deo enim nil potest quisquam facere. Is vero præbuit proprie suum, quia quod fecit, facere non poterat nisi Deus; et ex se habuit quod fecit. Tempus quoque suum fuit, quia qui quando voluit natus est, quando voluit quoque occubuit. Tempus suum fuit, cum plenitudinis adventu caeco mundo suæ notitiæ lumen tribuit. Folium ejus non defluet, quia licet cœlum et terra transeant, verbum tamen ejus non transibit (Matth. xxiv, 35). Facta ejus prosperabuntur omnia, deducet enim eum mirabiliter dextera sua. His excurrise per excessum sufficiat.

CAPUT VIII.

Eccce habes, impurissime, prophetas tuos, imo per Deum tuis observantiis obviantes in tantum, ut sacrificans, et canem excerebrans pariter conferantur. Quid mihi sues grunnire tuas, et lepores stridere facis? Quid ora ruminantia, et divisiones replicas unguarum, qui pontificium et templum, de quibus totæ tuæ legis vires emergunt, et in quibus ejus versatur intentio, adeo evidentissime videas adnullari? Quam vim putas, infelicissime, habitura sunt infima membra, ubi caput præcisum est? Exaudi, si minus adhuc habeas hinc testium, quod superius paulo libasse videmur. Loquitur Deus in Isaiâ cum rejectione carnalium spiritualia bona consciscens: *Ad quem, inquit, respiciam, nisi ad humilem et contritum spiritum, et tremementem sermones meos? Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo* (Isai. lxvi, 2, 3). Sed dicis: Certe negari non potest quin Deus porcum mandi vetuerit; plane, inquam, non minus constat quia tauros et arietes et cæteros sacrificari præceperit, hæcque postmodum ore proprio, ut ex prophetis audis, irrita duxerit. Sed forsitan sacrificio temploque repulsis, porcorum carnibus abstinere præponderat. Si porcinarum carniū esum nobis, quibus nil jussum est, improbatis, fimbrias hyacinthinas in quatuor palliorum vestrorum angulis quare non fertis? Qui suem

præcepit non edi, ipse idem Deus mandavit et fimbrias ferri (Num. xv, 38). Longe alia ratione percum comedimus, quam vos fimbrias abruptistis.

Prævaricatores ergo estis, qui vobis evidenter jussa negligitis. Nos nil præterimus, qui nulla inde mandata suscepimus. Furtis intenditis, scœnora cummulantes cervicibus egenorum. Deum ex corde diligere, et proximum ut seipsum, et cætera utilia seponentes, circa nugas rotamini. Nunquid illud quod dicitur: *Si ambulans per viam, in arbore, vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore* (Deut. xxii, 6-7); eo quo exterius sonare videtur modo accipitis? Nunquid Deus illius ad Noe mandati oblitus est: **279** *Omne quod movetur, et vivit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia* (Gen. ix, 3). Ut modo bene nobis et longam vitam spondeat, si manus nostra pullorum matribus parcat? Quid rationis habet quod palum in balteo gestare jubemini (Deut. xxiii, 13), quod egesta contegere, ne quid sordium Dei valeat oculis apparere? Si ego hominum minimus in publico tale aliquid proferrem, auditores forsitan mei non facile crederent, quod inaniter, aut sine intelligentia latenti ista contexerem. Etsi ego nullius aut gravitatis aut momenti ab aliquibus tanti pendore, ut verba mea expertia ponderis non esse putentur, Deum poteritis æstimare choraulam, ut dicta illius garrulitate vanescant. Quanto igitur humanæ minus rationi eloquia divina concordant, tanto magis subtilitate intellectualitatis exuberant.

Resipiscite, victi tanto testimoniorum ac testium aggere tandem; et carne discussa sanctæ interioritatis estote capaces. *Venite, cum Osee propheta, et revertamur ad eum, quem vos sequi putantes diffugitis Dominum, quia ipse a sæculi origine, prædestinatione, et promissionibus cepit et in fine temporum passionis suæ efficientia nos salvabit, percutiet, id est animarum nostrarum doctrinis nobis potentibus vulnera pandet. Percussos denique cruore, et laice curare non differet. Vivificavit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos: et vivemus in conspectu ejus: sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum. Quasi diluculum præparatus est egressus ejus* (Ose. vi, 1-3), etc. Sed his sufficienter, ut putamus, edictis, alia prosequamur.

CAPUT IX.

Consulan'ur Judæi insimulantes Christianos idololatriæ. — Impetitis nos etiam quod crucifixi Domini Jesu imagines, vel ipsius crucis lignum adoremus, ut veluti cujusdam idololatriæ insimulatis, quasi quod a vestra constet lege prohibitum. Nos econtra nil nisi ipsam Dei substantiam adorandam ducimus: etsi aliqua extrinseca venerari perspici-mur, non id quod videtur colimus, sed quæ ex visis colligimus. Certe Nathan propheta David regem pro Salomone petens apud vos adorasse legitur (III Reg. i, 23), in quo aliquid eum divinitatis se-

sisse credere nefas creditur. Josue a civitatensibus Hai Israellem conspiciens fugientem, et cæsum, coram arca Domini pronus decumbendo (*Jos. vii, 6*), diem dicitur in libro Judicum continuasse vigiliis. Nunquid arca Dea erat, aut Deus, sive Dei pars quælibet in ea delituerat? Daniel, celebrato regis edicto ne quis deorum peteretur a quoquam, fenestris in cœnaculo suo patentibus, tribus contra Jerosolymam temporibus, genua flectebat interdium, et adorabat, et confitebatur Deo suo (*Dan. vi, 11*). Nunquid Jerusalem aut templum, cujus obtentu illa fiebat inflexio, Deus fuerat, quia illorsum sic adorare decrevit? Nunquid omnia, quæ adorata apud vos referuntur, divinis cultibus dignata creduntur?

Qua ratione imagines adorant Christiani. — Adoramus itaque in visibilibus signis, quæ significantur, invisibilia, imo vagabundum animum picturarum repentino contuitu, quasi quodam commontorio ad interna cohibemus. Quare vobis æneus ille anguis propositus est, quem postea coluistis, nisi ut quid sibi vellet ejusmodi prodigium quæreretis? Nec Cherubim otiosa in templo, et in tabernaculo eminentia claruerunt. Boves quoque et leones non sine re inibi singulariter exsculpi meruerunt; sed idoneas inquisitionum vobis occasiones dederunt. Ridete, si placet, nos dissolutum et exsanguem quasi hominem Jesum in patibulis adorare, videlicet quisque qui sapit, quam magis fidei ridiculi vestri fuere parentes, qui Beelphegor, idolum scilicet tentiginis, quod est Priapus, adoravere. Ridendi, imo flendi et vos quod plerique vestrum dogmatis Christiani veritatem plene intelligunt, nec tamen ab errore desistunt. Sciatis tamen quia nobis, quibus Deus Scripturarum notitiam indidit, et, remotâ etiam imaginatione, fidei et contemplationis contulit aliam, species sculpturarum necessaria non sit, sed his solis qui idiotæ et hebetes, quod litteris non attingunt, jvamentis hujusmodi addiscunt quod sciendum sit.

CAPUT X.

Auctor tres Deos a Christianis ostendit haud conprobat in Deo trinitatem. — Restat ultima quæstio, quæ a vobis proponitur ventilanda. Tres deos nos colere dicitis, quia Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sub distinctione nos triplici, pronuntiare cognoscitis. Ex superiori testimoniorum congerie satis probatum est quod Deus Filium habeat, hunc humanatum constet. Spiritum vero sanctum ubique paginarum vestrarum dici in promptu est. Ergo sicuti nos tres personas proferimus, ita de cultura trium deorum a vobis patenter arguimur. Deumne incircumscripsum incomprehensibilemque creditis? Quod si forsitan, quid trium cathedras personarum, quid membra imaginando compingitis? Si Deum spiritum pensatis, et Filius, ut credimus, ei est, filius esse non potest, nisi quod pater est; alioquin Deus non est. Potest in homine esse quod non est homo, in Deo vero nihil quod non sit Deus. Nam

A 280 si justus, pius et sapiens quis sit: aliud hæc sunt, aliud homo; et sine iis enim est homo hæc vero cum in Deo esse dicuntur, non accidentaria, sed substantialiter Deus accipiuntur.

Voluntas Patris Filius, virtus Spiritus sanctus. — Si ergo Filium accipitis, non quasi quem extra genuerit intelligite, sed quod gignitur in ipso conspiciat. Accipite igitur Filium ac si voluntatem Patris; quæ voluntas quasi ad effectus evidentiam venit, cum carni ille se indidit. Sed hæc voluntas, quæ a Deo ad nos intenditur, virtutem necesse est habeat, per quam quæ velit queat, et hæc sit Spiritus sanctus, qui eidem corpus in Virgine creat. Voluntas enim hominum otiosa est, nisi posse succedat. Voluntatem ergo Patris possibilitas comitatur. In Scripturis nempe sicut amor, ita et virtus idem Spiritus appellatur, ut est: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*Luc. i, 32*). Et: *Virtus Dei operatur omni credenti in salutem* (*Rom. i, 16*). Patris igitur voluntas per virtutem hoc modo mancipatur effectui, et inde qui effectus est, nostræ traditus est cognitioni.

De Deo cuiquam disputare fas non est. Sed cum de his quæ circa nos sunt exempla præbentur, ad hoc fit ut tria aliqua indisparabiliter cohærere sibi posse monstrentur. Quod cum fit, « fides, ut legitur, jam non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum (S. GREGOR. hom. 26). » Hæc siquidem Trinitas vocative potius quam substantialiter in hoc a nobis sæculo dicitur, in quo necessario ad nostram intelligentiam de personis instruendam per momenta et syllabas, quia aliter non possumus, earum vocabula conjugamus. At cum vitæ fontem hauserimus, et in lumine lumen, Deum in Deo videbimus, nulla in his nominandis gradatione sermonis egebinus. Si os nostrum, lingua, et spiritus in usum locutionis pariter nullo horum vacante, aut præstante, moventur, maximæ insanix est diffiteri Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse, et posse, ac indivisibiliter operari. Si enim tres Deos diceremus, eorum plane cuique partem mundani regiminis traderemus, nec summus quisque eorum esse posset, qui pares actu ac nomine quoquo pacto haberet. Et dum modo huic, nunc illi pro partium alternationibus faveremus, quemlibet forsitan cujus regnum minus putaretur accommodum, aut minus appetiaremur, aut apertis derogationibus urgeremus. Nil tamen apud nostra dogmata experiri vos contigit, nec diu vobiscum super isto tractabimus, quia dum de iis agimus, obduratis animis risus efficimus. Deliberantibus enim credere auctores non deerunt qui potuerunt erudire.

Vere resurrexit Dominus. — Illud, velitis, nolitis, audite, quia Redemptor noster, quem putuisse mentimini, vivit, et in novissimo die, quod et vos creditis, de terra surrecturi sumus. In carne quoque nostra Deum videbimus, Jesum videlicet, quem interpretamini Salvatorem. An in carne constitutus quis Deum videre poterit, licet jam corruptionem excesserit, quod vix angelicis spiritibus scintillando

licebit? In eum enim desiderant angeli prospicere. A Desiderium autem efficientiam quærit. Quo modo ergo videbit? In carne utique existens, poterit intueri carnalem, Dei quippe Filium, in eo jam quod incorruptibiliter resurrexerit, immortalem. Ultraque etenim, et homo per se et Deus, Dei sunt Filius. Cum hoc careat nomine, nec mortuus nec sepultus.

Perlucide etiam valet intelligi quod in carne sua, hoc est in eadem, qua est ipse humana natura, constitutum Job suum Salvatorem se visurum spondeat. Mortalis quoque ac rationalis naturæ individuum signans, quod dixit inculcat: *Quem visurus sum, inquit, ego ipse, et non alius (Job. XIII, 27)*. Qui alius procul dubio quodam modo esset, si hominem exuens, spiritus remaneret. Tertio denique id replicat: *Et oculi mei conspecturi (ibid.)*. Ubi oculos adeo vigilanter expressit, corpus plane Dei futurum, quod visurus esset, innotuit. A corpore autem divinitatem videri fas non est.

Ecce contra Dei hostes, contra inimicum et defensorem arma præsumpsimus; quibus egimus quod potuimus, non quod debuimus. Multa suppressimus, quia ambigua de eorum voluminibus ponere testimonia supersedimus. Nil enim agit exemplum, quod litem lite resolvit. Si perfidis ac derisoribus videtur inane quod fecerim, fidelibus, qui talia ventilare non audent, aut nesciunt, non immerito fortassis placuerim, quia si non valde utiliter, valde tamen fideliter quæ injuncta fuere compleverim. Si quid infamiae pro hoc ipso, sive laudis acquiritur, merito tibi, Pater, qui id imperasti, ascribitur. Si enim bene, fidei et precum tuarum fructus est; sin male, inconsideratus utrobique ausus est. Nemo me arguat, errores improbissimos, cum sim tenuis et stolidus, objurgantem. Meminerit asinam prophetæ insipientiam castigantem. Melior enim sum, licet malus homo, quam bona asina.

FINIS.

CAPUT XI.

Sed post hanc qualemcumque disputationem, cujusdam mihi Judæi relatio non tacenda videtur, quæ omni conflictatione **281** verborum potentior æstimetur. Erat, ut testatur, Lauduni, et in quadam domo, quemdam cum Judæo aliquo clericum disceptantem adhuc puerulus audiebat. Cumque clericus perfidi illius resistere ventositati non posset: « In nomine, inquit, Jesu Domini titiōnem flammantem ea parte qua ardet apprehendam nuda manu, et extra ostium domus efferam. » (Focus autem propter [f., prope] erat.) Nec Judæus oblitur, in fide Jesu sui utrum ureretur opperians. At clericus mirabili crudelitatem fervescens candentem accipit dextra reustum, et longius, quā voluit morositate, deportat, et projecto illæsam monstrat ab igne manum. Miratur ille nequam, sed ad fidem miraculo non pulsatur. Id ipsum etiam ab eo qui mihi retulit non nisi præstigiis comparatur.

Dicite, miserrimi, nonne nomen deitatis est, cui elementa obtemperant? Sed vos dicitis quia in terra positus se nunquam dixerit Deum. Cum enim an Deus esset sciscitanti, intulit: *Tu dicis (Matth. xxvii, 41)*, Est ut dicitis, ac si diceret: *Tu quidem dicis, sed ego non dico. O recordes! attendite quod sequitur: A modo videbitis Filium hominis sedentem a dextris Dei et venientem in nubibus cæli (Matth. xxvi, 64)*. Nempe et proditori significando idem dixit: *Dicenti namque, nunquid ego? ait Tu dicis (Matth. xxvi, 25)*. Subaudis rem quæ est. Taceo de cæteris, qui corporaliter gestis intendunt. Joannem legite, in quo nihil pene aliud quam de sua cum Patre consubstantialitate proloquitur. *Creditis, inquit, in Deum, et in me creditis (Joan. xiv, 1)*. *Ego in Patre, et Pater in me est. Qui credit in me, videt et Patrem (Joan. ix, 10)*, et millia horum similia.

VEN. GUBERTI ABBATIS

EPISTOLA

DE

BUCCELLA JUDÆ DATA ET DE VERITATE DOMINICI CORPORIS.

282 Patri et domino Sancti Nicolai priori SIGEFRIDO [al., Vincentii abbati SIGEFRIDO, frater, etc.] GUBERTUS Dei familiæ, quæ est apud Novigentum minister, quæ Dei sunt simpliciter quærere ac amplecti.

Quæstionem quam mihi tua ingessit sanctitas vestram videam, nequum enucleare valeam, nescio.

Primo etiam horrore mihi est, si aliqua dicam, in quibus videar Patrum sententiæ refragari. Unde peto, ut si quæ non tamen præter regulam dixerō, ea audias intentione qua dicam. Dicam enim sine præjudicio melioris sententiæ palpantis potius animo quam nitentis.